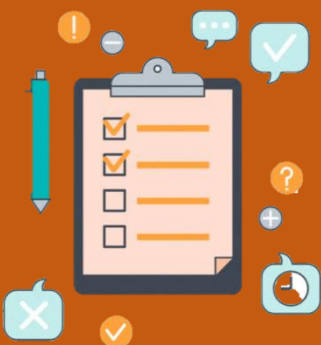

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการการประเมินผลตอบแทนทางสังคม
ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน :
ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้

รองศาสตราจารย์ ดร. พีระ ตั้งธรรมรักษ์
ณัฐพล สิวลีพันธ์

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การประเมินผลตอบแทนทางสังคม

ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร. พีระ ตั้งธรรมรักษ์

ณัฐพล สีวลีพันธ์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภายใต้การสนับสนุน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

มิถุนายน พ.ศ. 2568

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ (Introduction)	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
บทที่ 2 กรอบแนวคิดทฤษฎีการประเมินผลตอบแทนทางสังคม	3
บทที่ 3 แนวทางการประเมินผลตอบแทนทางสังคม	
ผ่านทางทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change)	8
3.1 ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder)	10
3.2 ห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (Impact Value Chain)	11
3.3 ตัวชี้วัดทางสังคม (Social Impact indicator)	14
3.4 การประเมินผลตอบแทนทางสังคม	15
3.5 แบบบันทึกการประเมินผลตอบแทนทางสังคม	18
บทที่ 4 การประเมินมูลค่าการลงทุนและผลลัพธ์	
ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้	19
4.1 การประเมินมูลค่าการลงทุนของโครงการ	
ปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน: ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้	19
4.2 การประเมินผลลัพธ์ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน: ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้	28
บทที่ 5 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคม	
ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้	38
5.1 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของ Scenario ที่ 1	40
5.2 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของ Scenario ที่ 2	41
5.3 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของ Scenario ที่ 3	42
5.4 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของ Scenario ที่ 4	43
5.5 สรุปผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของทั้ง 4 Scenario	44
บทที่ 6 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา	46
6.1 สรุปผลการศึกษา	46
6.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ	52
เอกสารอ้างอิง	53

บทที่ 1

บทนำ (Introduction)

1.1 ที่มาและความสำคัญ

การอ่านถูกมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต ช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน พัฒนาจิตใจ และทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ทั้งนี้ องค์การยูเนสโกได้ยกให้การรู้หนังสือเป็นสิทธิมนุษยชนและเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการลดความยากจน เสริมสร้างสุขภาพและการทำงานที่เหมาะสม

ด้วยเหตุนี้แผนงานยุทธศาสตร์สร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมูลนิธิสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน ได้สนับสนุนการดำเนินโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ ซึ่งเป็นโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการอ่านของเด็กไทย โดยเฉพาะในช่วงวัย 3-9 ปี ผ่านการออกแบบหนังสือฝึกอ่านตามระดับ ซึ่งได้พัฒนาขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการอ่านไม่ออกและการอ่านไม่คล่องในเด็ก โครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างความสุขในการเรียนรู้และปลูกฝังทักษะการอ่านที่มีประสิทธิภาพผ่านสื่อและหนังสือที่เหมาะสมกับระดับการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน ทำให้การพัฒนาหนังสือและเครื่องมือช่วยการอ่านที่เหมาะสมสำหรับเด็กจะช่วยสร้างพื้นฐานการอ่านและการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในระยะยาว

แม้การดำเนินของโครงการดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นประโยชน์กับหลากหลายฝ่าย ทั้งการพัฒนา รูปแบบกระบวนการส่งเสริมการอ่าน การเรียนรู้ ด้วยชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน ในกลุ่มเด็กวัย 3-9 ปี ที่จะทำ ให้เด็กมีความสามารถทางด้านภาษาที่ดีขึ้น มีใจรักการอ่าน และ ความสุขจากการอ่านหนังสือมากยิ่งขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น เด็กและครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการ มีพัฒนาการและสัมพันธภาพในครอบครัวที่ดีขึ้น อีกทั้ง การดำเนินโครงการยังสามารถพัฒนาศักยภาพผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนกร อ่าน อาน อ้าน) ในสถานศึกษาพื้นที่ห่างไกลหรือชายขอบ พื้นที่การทำงานแบบชุมชนนำ และชุมชนเรียนรู้ในพื้นที่ออนไลน์ ให้มีความสามารถเป็นกระบวนกร สร้างการเรียนรู้ผ่านการอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับเด็กอีกด้วย

แต่ทว่า การดำเนินการของโครงการดังกล่าวก็ขาดข้อมูลเชิงประจักษ์ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในการที่ตอบโจทย์ของการดำเนินการและชี้ให้เห็นผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้ จากที่กล่าวมา การประเมินผลตอบแทนทางสังคม จึงมีความสำคัญในการที่จะมีสนับสนุนให้เกิดข้อมูลเชิงประจักษ์ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพที่จะมีส่วนช่วยในการชี้ให้เห็นผลลัพธ์จากการดำเนินของโครงการ และความเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นจากผู้มีส่วนได้เสียของโครงการ รวมถึงแนวโน้มของผลกระทบที่จะเกิดขึ้นอันสัมพันธ์กับระดับความคุ้มค่าในการดำเนินโครงการ นอกจากนี้ การประเมินผลตอบแทนทางสังคมดังกล่าวยังจะมีส่วนสนับสนุนในการพัฒนาและขยายผลต้นแบบ

ของกิจกรรมเพื่อสังคมรูปแบบใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์ในการเข้าถึงสื่อการอ่าน การพัฒนาทักษะด้านภาษาและการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ จากกรอบการดำเนินงานและการประเมินผลตอบแทนทางสังคมที่กล่าวมาข้างต้น “โครงการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้” จะใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change: TOC) และการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment Ratio, SROI) รวมถึงแนวทางการประเมินการวัดการเปลี่ยนแปลงของชีวิต (The Life Experiences Survey, LES) เป็นหลักในการดำเนินการ ผสมกับการทบทวนข้อมูลเชิงนโยบายและการขับเคลื่อนในภาพรวม ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญในการชี้ให้เห็นต้นทุนและผลตอบแทนทางสังคมในของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ รวมถึงสถานการณ์และพัฒนาข้อเสนอเชิงวิชาการต่อการพัฒนางานเพื่อสังคมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้

1.2.2 เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติในการนำไปปรับใช้และขยายผลในพื้นที่อื่นเพื่อให้เกิดประโยชน์วงกว้าง

บทที่ 2

กรอบแนวคิดทฤษฎีการประเมินผลตอบแทนทางสังคม

กรอบแนวคิดทฤษฎีของโครงการประเมินผลตอบแทนทางสังคมและพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ต่อโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ ได้ประยุกต์ใช้ 3 ทฤษฎี ได้แก่ 1) ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change: TOC) 2) การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment Ratio: SROI) และ 3) การประเมินการวัดการเปลี่ยนแปลงของชีวิต (The Life Experiences Survey: LES) เพื่อชี้ให้เห็นต้นทุน (Cost) และ ผลตอบแทนทางสังคม (Social return) ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้

การประเมิน (Evaluation) การดำเนินงานเชิงสังคมที่นิยมใช้ในงานวิชาการทั้งในและต่างประเทศ ได้แก่ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change: TOC) ซึ่งได้รับการพัฒนามาจากทฤษฎี Program Theory และ Logic Model โดยหลักการสำคัญของ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change: TOC) คือ การแสดงความเชื่อมโยงระหว่างการลงทุนกับผลลัพธ์ที่ได้รับจากดำเนินงานทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้ดัดแปลงให้เป็น 7 ขั้นตอนตามภาพที่ 2.1 เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของการทำงานเชิงสังคมในประเทศไทย (Breuer, Lee, De Silva & Lund, 2015; Breuer, De Silva, Shidaye, Petersen, Nakku, Jordans & Lund, 2016; Mackenzie & Blamey, 2005; Mason & Barnes, 2007; Mayne, 2015; มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, ญัฐพล อนันต์ ธารสาร, และ อรรถพันธ์ สารวงศ์, 2560; ยาวเรศ ทับพันธุ์, 2541; สฤณี อาชวานันทกุล และ ภัทรพร แยม ละออ, 2560)

ภาพที่ 2.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change: TOC)

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

ขั้นตอนที่ 1: การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ (Objective)

ขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินงาน ซึ่งในกรณีของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ คือ เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการส่งเสริมการอ่าน การเรียนรู้ ด้วยชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน ในกลุ่มเด็กวัย 3-9 ปี และ พัฒนาศักยภาพผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน) ในสถานศึกษาพื้นที่ห่างไกลหรือชายขอบ พื้นที่การทำงานแบบชุมชนนำ และ ชุมชนเรียนรู้ในพื้นที่ออนไลน์ ให้มีความสามารถเป็นกระบวนการ สร้างการเรียนรู้ผ่านการอ่าน

ขั้นตอนที่ 2: การพิจารณาปัจจัยนำเข้า (Input)

ปัจจัยนำเข้าเป็นทรัพยากรที่โครงการต้องใช้ในการสร้างผลผลิต (Output) หรือกล่าวอีกมุมหนึ่ง คือ งบประมาณที่ใช้ในการจัดกิจกรรม (Activity) เพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตผลผลิต (Output) ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ขั้นตอนที่ 3: ระบุรายการกิจกรรม (Activity)

กิจกรรมที่ดำเนินงานของโครงการ คือ การดำเนินงานของโครงการเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และก่อให้เกิดผลผลิต (Output) ซึ่งในกรณีนี้คือ สนับสนุนและเพิ่มขีดความสามารถกระบวนการ อ่าน อาน อ้าน ในชุมชนเรียนรู้ เพื่อพัฒนาเด็ก ด้วยชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน ในสถานศึกษาพื้นที่ห่างไกลหรือชายขอบ พื้นที่การทำงานแบบชุมชนนำ และชุมชนเรียนรู้ในพื้นที่ออนไลน์

ขั้นตอนที่ 4: การกำหนดตัวชี้วัด (Indicator)

สำหรับขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการตั้งเป้าหมายของผลผลิต โดยอ้างอิงให้สอดคล้องกับงบประมาณ (Budget) หรือทรัพยากรที่ใช้ เพื่อเป็นตัววัดความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ซึ่งการตั้งตัวชี้วัดสามารถตั้งได้ในหลากหลายมิติเพื่อเป็นการสะท้อนถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการทำงานในมุมมองที่หลากหลาย ตัวอย่างเช่น ในกรณีของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ สามารถกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนอยู่ 3 ตัวชี้วัด ดังนี้

ตัวชี้วัดที่ 1 ตัวชี้วัดด้านความรู้ (Knowledge) เป็นตัวชี้วัดที่วัดการเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้ทางด้านภาษา อาทิเช่น กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน มีความรู้ทักษะทางด้านภาษาได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษาที่สอดคล้องกับการสอนเด็กวัย 3-9 ปี ตลอดจนมีความรู้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีความสุข ด้านการอ่านที่มากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เด็กในพื้นที่เป้าหมายมีความรู้และพัฒนาการทักษะทางด้านภาษาที่ดีขึ้น

ตัวชี้วัดที่ 2 ตัวชี้วัดด้านทัศนคติ (Attitude) เป็นตัวชี้วัดที่วัดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติต่อหลักภาษา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของอุปนิสัยรักการอ่าน และ มีนิสัยรักการอ่านมากยิ่งขึ้น หรือ มีความสุขในการอ่านหนังสือที่มากขึ้น

และ ตัวชี้วัดที่ 3 ตัวชี้วัดด้านพฤติกรรม (Practice) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสามารถในการสอนของกระบวนการ อ่าน อาน อ้าน (จัดกระบวนการเรียนรู้) สำหรับเด็กและเยาวชนอายุ 3 – 9 ปี อีกทั้งโครงการดังกล่าวทำให้เด็กสามารถอ่านหนังสือได้ถูกต้องตามหลักภาษา เด็กสามารถสื่อสารได้ดีขึ้น มีการคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ตลอดจน เด็กมีสมาธิในการอ่านหนังสือที่ดีขึ้น

จะเห็นได้ว่าขั้นตอนที่ 1 ถึง 4 จากทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) เป็นกระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์ เจาะเนื้องาน และงบประมาณ ของเจ้าโครงการ (Project owner) หรือ แผนงานยุทธศาสตร์สร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมูลนิธิสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน ในขณะที่กระบวนการประเมิน (Evaluation) ผลการดำเนินงานจะเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนที่ 5 เป็นต้นไป

ขั้นตอนที่ 5: การประเมินผลผลิต (Output)

ผลผลิตที่เกิดขึ้น คือสิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม (Activities) ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งผลผลิตสามารถออกมาในรูปแบบของจำนวนผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการ ขึ้นงาน คู่มือในการเรียนรู้ บทความ บันทึกรการสอน นโยบาย หรือ กรณีศึกษา ก็ได้ โดยในกรณีของโครงการนี้ มีผลผลิต (Output) ได้แก่ ผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนกร อ่าน อาน อ้าน) มีความรู้ความสามารถทางด้านภาษาและความสามารถในการสอน (จัดกระบวนการเรียนรู้) สำหรับเด็กและเยาวชนอายุ 3 – 9 ปี อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ผ่านทางการใช้งานชุดอ่าน อาน อ้าน หนังสือฝึกอ่านตามระดับ

สำหรับวิธีการการประเมินผลผลิต (Output) ที่นิยมใช้ในงานวิชาการ คือ การวิเคราะห์ผ่านต้นทุนต่อหน่วย (Unit cost) ซึ่งมีสูตรในการคำนวณ คือ การนำต้นทุนของโครงการทั้งหมด หารด้วยจำนวนผลผลิตของหลักสูตร ตามสูตรด้านล่าง

$$\text{ต้นทุนต่อหน่วย (Unit Cost)} = \frac{\text{ต้นทุนในการดำเนินการของโครงการทั้งหมด}}{\text{จำนวนผลผลิตของโครงการ}}$$

การวิเคราะห์ต้นทุนต่อหน่วย (Unit Cost) มีประโยชน์สำคัญในการประเมินว่า การผลิตผลผลิต (Output) หนึ่งหน่วยต้องใช้งบประมาณจำนวนเท่าใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหมาะสำหรับกิจกรรมที่ผลผลิตเป็นจำนวนผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง นอกจากนี้ การวิเคราะห์ต้นทุนต่อหน่วยยังสามารถแจกแจงรายการและประเภทของต้นทุน (Cost Item) ได้อย่างละเอียด ซึ่งช่วยให้เข้าใจถึงโครงสร้างของต้นทุน ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนทางตรง (Direct Cost) ต้นทุนทางอ้อม (Indirect Cost) ต้นทุนการลงทุน (Capital Cost) ต้นทุนวัสดุ (Material Cost) และ ต้นทุนแรงงาน (Labor Cost) (Phillips & Thompson, 2003) ความเข้าใจในรายละเอียดของต้นทุนเหล่านี้ จะเอื้อให้ผู้ประเมินสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) และผลผลิต (Output) ได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางต้นแบบสำหรับการพิจารณาให้ทุนสนับสนุนโครงการอื่น ๆ ในอนาคตได้อีกด้วย

ต้นทุนทางตรง (Direct Cost) หมายถึง ต้นทุนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ ส่วน ต้นทุนทางอ้อม (Indirect Cost) หมายถึง ต้นทุนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจกรรมหลัก แต่เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนหรืออำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า หรือค่าสวัสดิการที่จัดให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นต้น

หลังจากการจำแนกต้นทุนออกเป็นต้นทุนทางตรงและทางอ้อมแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการวิเคราะห์และคำนวณต้นทุนตามประเภท ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ ต้นทุนค่าลงทุน (Capital Cost) ต้นทุนค่าวัสดุ (Material Cost) ต้นทุนค่าแรง (Labor Cost)

ในส่วนของ ต้นทุนค่าลงทุน (Capital Cost) ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับทรัพย์สินถาวร เช่น อาคาร สถานที่ สิ่งปลูกสร้าง ยานพาหนะ เครื่องจักร ครุภัณฑ์ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุการใช้งานยาวนานกว่าหนึ่งรอบระยะเวลาการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม หากนำราคาซื้อของสิ่งปลูกสร้างหรืออุปกรณ์เหล่านี้มาใช้เป็นตัวแทนต้นทุนทั้งหมด อาจทำให้การประเมินต้นทุนบริการสูงเกินจริง ดังนั้นจึงนิยมใช้ค่าเสื่อมราคา (Depreciation Cost) แทน

โดยการคำนวณค่าเสื่อมราคานั้นอ้างอิงจาก วิธีการคิดค่าเสื่อมราคาแบบเส้นตรง (Straight Line Depreciation Method) และเป็นไปตามแนวทางการคำนวณของ กรมบัญชีกลาง (2557) สำหรับสินทรัพย์ถาวรในหน่วยงานภาครัฐ (วรเวชม์ สุวรรณระดา และคณะ, 2558)

$$\text{ต้นทุนค่าเสื่อมราคา} = \frac{\text{ราคาซื้อ}}{\text{อายุการใช้งาน (ปี)}}$$

ต้นทุนค่าวัสดุ (Material Cost) หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานทั่วไป เช่น ค่าใช้สอย ค่าสาธารณูปโภค ค่าธรรมเนียม ค่าวัสดุทั่วไปที่ใช้ไป ค่าครุภัณฑ์ที่มีมูลค่าต่ำกว่า 5,000 บาท (ตามราคาทุน) ค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์ ค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง รวมถึงค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ

เพื่อป้องกันการนับต้นทุนซ้ำซ้อนระหว่าง ต้นทุนค่าลงทุน (Capital Cost) และ ต้นทุนค่าวัสดุ (Material Cost) โครงการประเมินฉบับนี้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาไว้ดังนี้

หนึ่ง อสังหาริมทรัพย์ หากเป็นทรัพย์สินที่โครงการเป็นเจ้าของหรือมีกรรมสิทธิ์ จะถือเป็น ต้นทุนค่าลงทุน (Capital Cost) แต่หากไม่มีกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์นั้นและต้องเช่าใช้งาน จะถือเป็น ต้นทุนค่าวัสดุ (Material Cost)

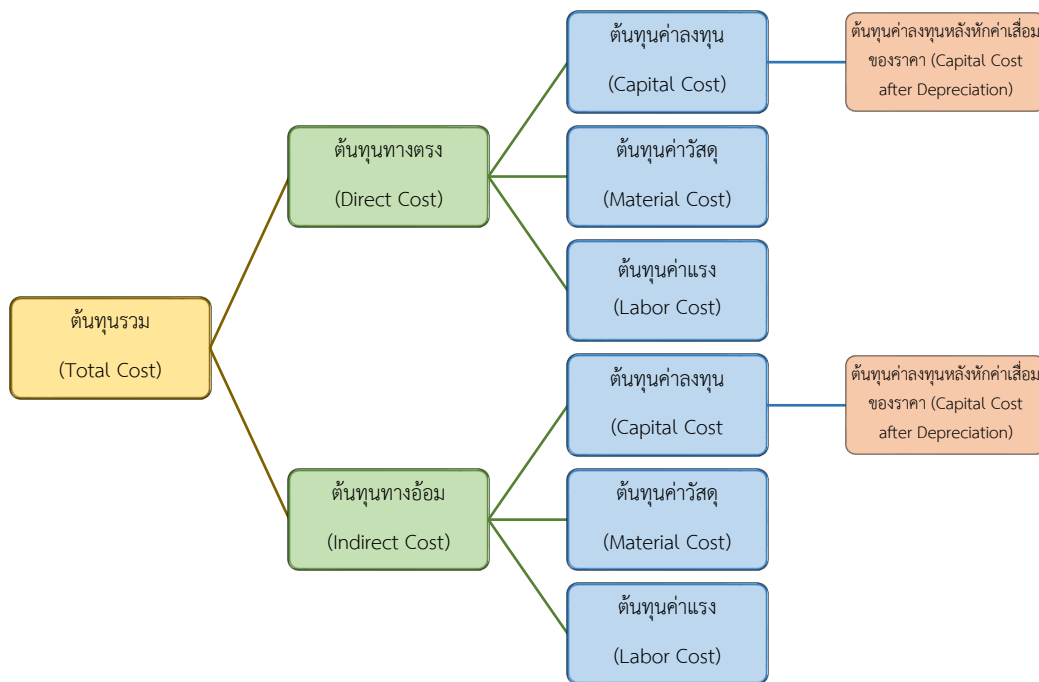
สอง ครุภัณฑ์ รายการที่มีราคาต่ำกว่า 5,000 บาท (ตามราคาทุน) จะจัดเป็น ต้นทุนค่าวัสดุ (Material Cost) ส่วนครุภัณฑ์ที่มีมูลค่า 5,000 บาทขึ้นไป จะจัดอยู่ในหมวด ต้นทุนค่าลงทุน (Capital Cost)

สาม การซ่อมบำรุงครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้จะถูกจัดเป็น ต้นทุนค่าวัสดุ (Material Cost) เท่านั้น

สำหรับ ต้นทุนค่าแรง (Labour Cost) นั้น หมายถึง รายจ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงาน เช่น เงินเดือน ค่าจ้างประจำ ค่าจ้างชั่วคราว เงินประจำตำแหน่ง ค่าล่วงเวลา ค่าตอบแทนบุคลากร และเงินตอบแทนพิเศษ เป็นต้น

ทั้งนี้ ต้นทุนทั้งสามประเภท ได้แก่ ต้นทุนค่าลงทุน ต้นทุนค่าวัสดุ และต้นทุนค่าแรง สามารถถูกจำแนกได้ทั้งในหมวด ต้นทุนทางตรง และ ต้นทุนทางอ้อม ตามลักษณะของการใช้งานจริง ซึ่งสามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 รายการและประเภทของต้นทุน

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินผลลัพธ์ (Outcome)

ผลลัพธ์ (Outcome) หมายถึง ผลสืบเนื่องหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังจากการได้รับผลผลิต (Output) ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว การประเมินผลลัพธ์จะพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะเวลา 1 ถึง 5 ปี ภายหลังจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับผลผลิต โดยใช้กระบวนการติดตามและประเมินผลร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ผ่านวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview), การสนทนากลุ่ม (Focus Group), หรือการศึกษาติดตามผลในลักษณะกลุ่มประชากร (Cohort Study)

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

หนึ่ง ผลลัพธ์เชิงปริมาณหรือผลลัพธ์ที่สามารถตีมูลค่าเป็นตัวเงินได้ (Quantitative Outcome) ซึ่งสามารถประเมินโดยใช้ค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) เช่น การเพิ่มรายได้ การประหยัดค่าใช้จ่าย หรือผลลัพธ์ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยตรง

สอง ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่ไม่สามารถวัดค่าได้โดยตรง แต่มีผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ซึ่งสามารถประเมินมูลค่าได้ผ่านวิธีการทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ การประเมินความเต็มใจจ่าย (Willingness to Pay Approach) การประเมินทุนมนุษย์ (Human Capital Approach) หรือ การวิเคราะห์ต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost)

ทั้งนี้ โครงการประเมินฉบับนี้เลือกใช้วิธีการคำนวณอัตราผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) เพื่อวัดมูลค่าทางสังคมที่เกิดขึ้นจากผลลัพธ์ โดยใช้สูตรเฉพาะในการคำนวณ ซึ่งจะแสดงถึงความคุ้มค่าของโครงการในแง่ของผลประโยชน์ที่สังคมได้รับเมื่อเทียบกับต้นทุนที่ใช้ในการดำเนินโครงการ

$$SROI = \frac{\text{มูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ทั้งหมด}}{\text{มูลค่าปัจจุบันของการลงทุนทั้งหมด}}$$

ซึ่งผลการประเมินด้วยการคำนวณอัตราผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment Ratio, SROI) จะช่วยบ่งชี้ว่า ทุกการลงทุนของโครงการปฏิบัติการ อาน อาน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ 1 บาท จะสามารถสร้างผลตอบแทนทางสังคมคิดเป็นมูลค่ากี่บาท

สำหรับกรณีที่เป็นผลลัพธ์เชิงคุณภาพ หรือผลลัพธ์ที่ไม่สามารถวัดเป็นมูลค่าทางการเงินได้ (Qualitative Outcome) ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เช่น การมีความสุขเพิ่มขึ้น ความพึงพอใจในชีวิต การลดความเครียด หรือความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เป็นต้น ซึ่งผลลัพธ์ลักษณะนี้ไม่สามารถใช้ค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) เพื่อประเมินได้โดยตรง จึงจำเป็นต้องอาศัยแนวทางการประเมินผลเชิงคุณภาพ โดยหนึ่งในแนวทางที่ได้รับการยอมรับคือ การวัดการเปลี่ยนแปลงของชีวิต (Life Change Assessment) ผ่านแบบสอบถาม The Life Experiences Survey (LES) (Sarason, Johnson, and Siegel, 1978)

แบบสำรวจ LES จะช่วยสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพจิตใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยใช้เครื่องมือในลักษณะของ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale Questionnaire) ซึ่งผู้ตอบจะให้คะแนนตามระดับความรู้สึกหรือประสบการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้การเก็บข้อมูลจะดำเนินการในลักษณะของ การศึกษาตามรุ่นย้อนหลัง (Retrospective Cohort Study) ซึ่งเน้นการเปรียบเทียบสถานะก่อนและหลังได้รับผลผลิตจากโครงการ

อย่างไรก็ตาม ผลลัพธ์ที่กล่าวถึงข้างต้นยังถือเป็น ผลลัพธ์เบื้องต้น ที่ตั้งขึ้นภายใต้สมมติฐานของผู้วิจัยเท่านั้น ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยน-ลดรายการได้ตามบริบทของโครงการและมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น ในกระบวนการประเมินจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรม สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดของโครงการ (All Stakeholders) เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม กระบวนการนี้จะช่วยให้ผู้ประเมินสามารถระบุผลลัพธ์ที่แท้จริงของโครงการได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน และสะท้อนความเป็นจริงมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 7 การประเมินผลกระทบ (Impact)

ผลกระทบ (Impact) หมายถึง ผลลัพธ์ทางสังคมในระยะยาว ที่เกิดขึ้นจากโครงการหรือกิจกรรมหนึ่ง ๆ ซึ่งมักจะพิจารณา เมื่อโครงการดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้วเป็นระยะเวลาเกินกว่า 5 ปี โดยเน้นการวัดผลกระทบในระดับมหภาค เช่น การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคม การยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายในระยะยาว หรือการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายในวงกว้าง ในการประเมินผลกระทบสามารถดำเนินการได้ใน 3 แนวทางหลัก ดังต่อไปนี้ [1] การประเมินผลกระทบโดยคำนวณจากผลลัพธ์ (Outcome) ลบด้วยสิ่งที่จะเกิดขึ้นแม้ไม่มีโครงการ (Deadweight) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ผลลัพธ์สุทธิ แนวทางนี้พิจารณาว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจริงเป็นผลมาจากโครงการเท่าใด โดยจะตัดค่าผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติหรือจากปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการออกไป [2] การประเมินผลกระทบผ่านการติดตามผลทางสังคม

หลังจากที่เกิดผลลัพธ์แล้วในระยะเวลาอย่างน้อย 5 ปี แนวทางนี้เหมาะสำหรับโครงการที่มี เป้าหมายในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาค เช่น การพัฒนาชุมชน การแก้ปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน หรือการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในระดับประเทศ การประเมินในลักษณะนี้จะต้องใช้ข้อมูลระยะยาว และการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง [3] การไม่ประเมินผลกระทบในกรณีที่วัตถุประสงค์ของโครงการมุ่งเน้นเพียงระดับผลลัพธ์ (Outcome) สำหรับโครงการที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจนในระดับผลลัพธ์ เช่น การเสริมทักษะ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการเพิ่มรายได้ของผู้เข้าร่วมในระยะสั้น หากผลลัพธ์เหล่านั้นสามารถประเมินได้ชัดเจนแล้ว ก็ถือว่าเพียงพอโดยไม่จำเป็นต้องประเมินต่อในระดับผลกระทบ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับขอบเขตและเป้าหมายของโครงการ (อ้างอิงจาก บริษัท ป่าสาละ จำกัด, 2561)

บทที่ 3

แนวทางการประเมินผลตอบแทนทางสังคม ผ่านทางทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change)

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมผ่านทางทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) มีเป้าหมายเพื่อศึกษาผลตอบแทนทางสังคมที่เกิดขึ้นจากโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ ซึ่งโครงการดังกล่าวทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบกระบวนการส่งเสริมการอ่าน การเรียนรู้ ด้วยชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน ในกลุ่มเด็กวัย 3-9 ปี และ พัฒนาศักยภาพผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน) ในสถานศึกษาพื้นที่ห่างไกลหรือชายขอบ พื้นที่การทำงานแบบชุมชนนำ และชุมชนเรียนรู้ในพื้นที่ออนไลน์ ให้มีทักษะความรู้ทางด้านหลักภาษาไทยที่สอดคล้องกับเด็กอายุ 3 – 9 ปี ตลอดจนพัฒนาความสามารถเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ผ่านการอ่าน หลังจากนั้น กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน ที่ผ่านการอบรมจากโครงการได้นำความรู้ความสามารถที่ได้รับจากการอบรมมาใช้ในการสอนเด็กวัย 3-9 ปี ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทยในพื้นที่เป้าหมายให้มีทักษะทางด้านภาษาไทย ตลอดจนทำให้สมาธิในการอ่านหนังสือดีขึ้น และ มีความสุขในการอ่านที่ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

ทำให้ในบทนี้ผู้ประเมินจะกล่าวถึงห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact Value Chain) ของโครงการ โดยมีโจทย์ในการประเมินว่า

“ถ้าผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน) ได้นำชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน (หนังสือฝึกอ่านตามระดับ) ไปสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชนวัย 3-9 ปี ที่มีปัญหาทักษะทางภาษาแล้ว จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ทางด้านความรู้ ทักษะคิด และพฤติกรรม ของผู้มีส่วนได้เสีย”

การออกแบบแนวทางการประเมินผลตอบแทนทางสังคม คณะผู้ประเมินจัดทำกรสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้ประเมินเข้าใจถึงแนวคิดของโครงการและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder)

การดำเนินการโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ได้สร้างผลสืบเนื่องให้กับหลายภาคส่วน โดยผู้ประเมินสามารถวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ประกอบไปด้วย 3 ภาคส่วนหลัก ได้แก่

หนึ่ง กลุ่มผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน) ในสถานศึกษาพื้นที่ห่างไกลหรือชายขอบ พื้นที่การทำงานแบบชุมชนนำ และชุมชนเรียนรู้ในพื้นที่ออนไลน์ ซึ่งจัดเป็นผลผลิตของโครงการโดยตรงที่เป็นผู้ผ่านการอบรมทักษะความรู้ทางการสอนอ่าน การสะกดคำที่สอดคล้องกับเด็กอายุ 3 – 9 ปี ผ่านทางชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน (หนังสือฝึกอ่านตามระดับ) ตลอดจนพัฒนาความสามารถเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ผ่านการอ่านอย่างมีความสุข

สอง กลุ่มเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทยที่ได้รับการเรียนรู้ทางการอ่านและการสะกดคำอย่างถูกต้องจากกระบวนการ อ่าน อาน อ้าน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องของโครงการ ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวจะทำให้เด็กมีทักษะทางด้านภาษาไทยอย่างถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทักษะการสื่อสารของเด็ก การพัฒนาทักษะการคิดของเด็ก และ การพัฒนาทักษะการอ่านภาพของเด็ก เป็นต้น ตลอดจนการเรียนรู้ดังกล่าวยังทำให้สมาธิในการอ่านหนังสือของเด็กดีขึ้น และ เด็กมีความสุขในการอ่านที่ดีขึ้นหรือมีใจรักการอ่านอีกด้วย

สาม ผู้ปกครองของเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทยที่ได้รับการเรียนรู้ทางด้านภาษา ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องของโครงการ ซึ่งหลังจากเด็กเข้าร่วมการเรียนรู้แล้วกลับมาที่บ้านทำให้ครอบครัวมีสัมพันธภาพในครอบครัวที่ดีขึ้นผ่านทางการอ่านหนังสือร่วมกัน อีกทั้งยังทำให้ผู้ปกครองได้รับการพัฒนาทางด้านภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่มีการใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นหลัก

เพราะฉะนั้นคณะผู้ประเมินได้ทำการวิเคราะห์ถึงความเกี่ยวข้องของผู้มีส่วนได้เสียของโครงการ พร้อมทั้งระบุถึงกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ในการประเมินครั้งนี้ ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder)

ผู้มีส่วนได้เสีย	การมีส่วนร่วม
กลุ่มผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน)	- ได้รับการอบรมทักษะความรู้ด้านการสอนอ่าน การสะกดคำที่สอดคล้องกับเด็กอายุ 3 – 9 ปี ผ่านทางชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน - ได้รับการพัฒนาความสามารถเป็นกระบวนการ สร้างการเรียนรู้ผ่านการอ่านอย่างมีความสุข
กลุ่มเด็กในพื้นที่ ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทย	ได้รับการพัฒนาทักษะทางการอ่าน การสะกดคำ ที่สอดคล้องกับช่วงวัย
ผู้ปกครองของเด็กในพื้นที่ ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทย	ครอบครัวมีสัมพันธภาพในครอบครัวที่ดีขึ้น ผ่านทางการอ่านหนังสือร่วมกัน

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

3.2 ห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (Impact Value Chain)

การวิเคราะห์ห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (Impact Value Chain) คือการเชื่อมโยงต้นทุน (Input) ร่วมกับกิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหัวข้อ 3.1 โดยคณะผู้ประเมินได้ให้คำนิยามในแต่ละประเด็นของห่วงโซ่ผลลัพธ์ ดังนี้

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากร หรืองบประมาณที่ใช้ในการทำกิจกรรม ซึ่งในที่นี้คือ งบประมาณทางการเงิน หรือ ต้นทุนที่ใช้ในการจัดการโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ และ ชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน (ชุดหนังสือฝึกอ่านตามระดับการพัฒนาของเด็ก) ตลอดจนบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการสอนอ่าน และ ความเชี่ยวชาญทางการใช้ชุดหนังสือดังกล่าว

2) กิจกรรม (Activities) หมายถึง การแทรกแซง (intervention) หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในโครงการเพื่อทำให้เกิดผลผลิต (Output) ของโครงการ ซึ่งในที่นี้คือการจัดการอบรมทักษะความรู้ทางการสอนอ่านและการสะกดคำที่สอดคล้องกับเด็กอายุ 3 – 9 ปี ผ่านทางชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน (หนังสือฝึกอ่านตามระดับ) ตลอดจนพัฒนาความสามารถเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ผ่านอ่านอย่างมีความสุข

3) ผลผลิต (Output) หมายถึง องค์ประกอบที่เป็นผลจากกิจกรรม และ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งเป็นตัวเชื่อมและแปรกิจกรรมที่เกิดขึ้นให้ออกมาเป็นผลลัพธ์ หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจากโครงการ ซึ่งในที่นี้คือ ผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน) มีความพร้อมทางด้านความรู้ความสามารถทางการสอนอ่านและการสะกดคำ ตลอดจนความสามารถในการสอน (จัดกระบวนการเรียนรู้) สำหรับเด็กและเยาวชนอายุ 3 – 9 ปี อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

4) ผลลัพธ์ (Outcome) หมายถึง ผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากการเกิดขึ้นของผลผลิต โดยผลลัพธ์จะถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผลลัพธ์ที่เป็นตัวเงิน (Explicit Outcome) และ ผลลัพธ์ที่ไม่เป็นตัวเงิน (Implicit Outcome) สำหรับโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ ได้สร้างผลลัพธ์ที่ไม่เป็นตัวเงินให้กับผู้มีส่วนได้เสียเพียงอย่างเดียว โดยสามารถแบ่งเป็น 3 ประเด็น ตามหลัก Knowledge Attitude Practice (KAP) ได้แก่ (1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ (Knowledge Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้ทางด้านภาษา อาทิเช่น กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน มีความรู้ทักษะทางการสอนอ่านและการสะกดคำได้อย่างถูกต้องตามหลักภาษาที่สอดคล้องกับการสอนเด็กวัย 3-9 ปี ผ่านทางชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน (หนังสือฝึกอ่านตามระดับ) ตลอดจนมีความรู้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีความสุขด้านการอ่านที่มากขึ้น (2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติ (Attitude Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติต่อหลักภาษา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของอุปนิสัยรักการอ่าน และ มีนิสัยรักการอ่านมากยิ่งขึ้น หรือ มีความสุขในการอ่านหนังสือที่มากขึ้น และ (3) การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม (Practice/Behavioral change) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสามารถในการสอนของกระบวนการ อ่าน อาน อ้าน (จัดกระบวนการเรียนรู้) สำหรับเด็กและเยาวชนอายุ 3 – 9 ปี อีกทั้งโครงการดังกล่าวทำให้เด็กสามารถอ่านหนังสือและสะกดคำได้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทักษะการสื่อสารของเด็ก การพัฒนาทักษะการคิดของเด็ก และ การพัฒนาทักษะการอ่านภาพของเด็ก เป็นต้น

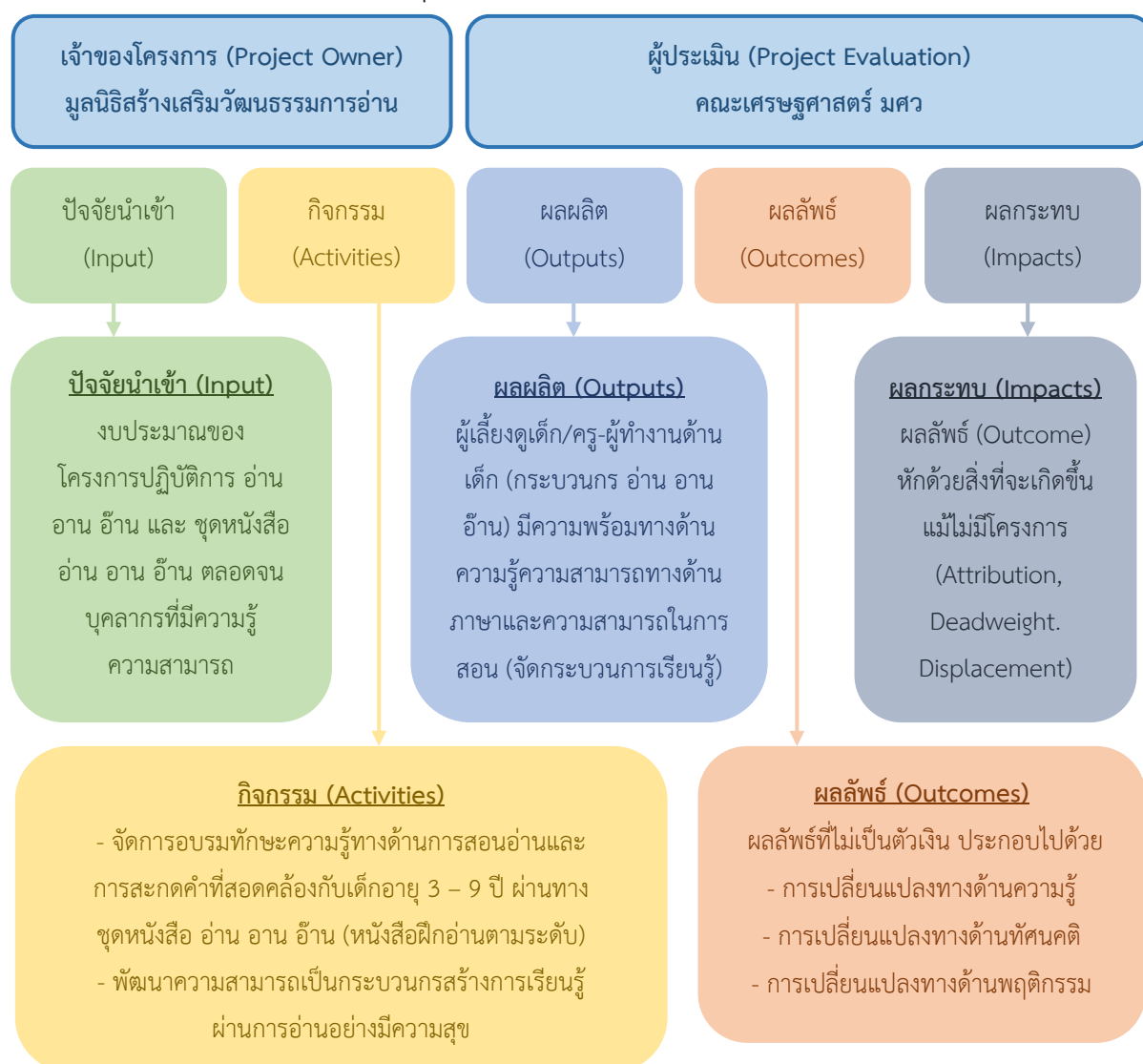
5) ผลกระทบ (Impact) หมายถึง สัดส่วนของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน หลังหักลบสิ่งที่เกิดขึ้นเองออกไป ซึ่งหมายความว่า ถึงแม้ว่าจะไม่เกิดโครงการดังกล่าว อาจเกิดผลผลิตขึ้นจากผู้มีส่วนได้เสียเองอยู่แล้ว ทำให้ต้องมีการจัดสรรปันส่วนให้กับปัจจัยต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสูงเกินความเป็นจริง โดยจะต้องคำนึงอยู่ 3 ปัจจัยได้แก่ (1) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากองค์กรอื่น (Attribution) คือการประเมินสัดส่วนการมีส่วนร่วม (Percent Contribution) ในการเกิดขึ้นของผลลัพธ์ หรือกล่าวอีกมุมหนึ่งได้ว่าอาจมีหลายส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลผลิตและเชื่อมมายังผลลัพธ์ของโครงการ (2) ผลผลิตส่วนเกิน (Deadweight) คือผลผลิตที่ต่อให้ไม่มีองค์กรไหนทำ ผลลัพธ์ก็ยังคงเกิดขึ้นอยู่ดี ผู้รับประโยชน์บางรายอาจพบวิธีการบรรเทาหรือแก้ปัญหาด้วยตนเอง หรือสภาพสังคม เศรษฐกิจ และปัจจัยอื่น ๆ อาจดีขึ้นเองได้ และ

(3) ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) คือผลลัพธ์สำหรับผู้มีส่วนได้เสียที่ได้รับการชดเชย หรือกล่าวอีกมุมว่าเป็นผลลัพธ์บางส่วนอาจจะไม่ใช่ส่วนเพิ่ม แต่เป็นการทดแทนผลลัพธ์อื่นนั่นเอง

จากห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (Impact Value Chain) จะพบว่า ห่วงที่หนึ่ง และ สอง เป็นส่วนของแผนงานยุทธศาสตร์สร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมูลนิธิสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน ที่เป็นเจ้าของโครงการ (Project Owner) ซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้

สำหรับห่วงที่สามเป็นต้นมานั้น เป็นส่วนที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่เป็นผู้ประเมิน (Project Evaluation) ทำการประเมินผลตอบแทนทางสังคมและพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงวิชาการต่อโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ โดยสามารถสรุปห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ได้ดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 ห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (Impact Value Chain)

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

3.3 ตัวชี้วัดทางสังคม (Social Impact indicator)

หลังจากทราบถึงผู้ที่มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) และห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (Mapping Outcomes) ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ ในประเด็นนี้จะเป็นการพัฒนาห่วงโซ่ผลลัพธ์ไปสู่การประเมินผลตอบแทนทางสังคม

การสร้างตัวชี้วัดทางสังคม (Social Impact indicators) สามารถบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ โดยตัวชี้วัดจะเหล่านี้จะชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างจุดแรกเริ่มและหลังจากการเกิดขึ้นของโครงการ และได้ใช้องค์ความรู้ที่ได้รับมาปฏิบัติงานในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ทั้งนี้ผลผลิต (Output) ของโครงการได้สร้างผลลัพธ์ (Outcome) ที่หลากหลาย ในบางผลลัพธ์มักจะมีตัวชี้วัดได้โดยตรง แต่ในบางผลลัพธ์อาจต้องหาตัวชี้วัดที่เหมาะสมเพื่อนำมาประเมินผลตอบแทนทางสังคมที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจอยู่ในรูปของตัวเงินหรือไม่เป็นตัวเงิน หรือแม้กระทั่งผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม โดยผลลัพธ์บางประเด็นที่อยู่ในลักษณะของนามธรรมจะต้องสร้างตัวชี้วัด (Indicator) หรือค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) เพื่อนำไปคำนวณผลตอบแทนทางสังคมที่มีความแม่นยำ และมีประสิทธิภาพมากที่สุด อีกทั้งผู้มีส่วนได้เสียแต่ละคน/กลุ่มอาจมีมุมมองที่แตกต่างกันในด้านผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ผู้ประเมินได้ทำการสรุปภาพรวมตัวชี้วัดทางสังคมที่ใช้ในการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้เสียแต่ละราย พร้อมทั้งระบุวิธีที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 ตัวชี้วัดทางสังคม (Social Impact indicators)

ผู้มีส่วนได้เสีย	ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด	วิธีเก็บข้อมูล
กลุ่มผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนการอ่าน อาน อ้าน)	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงทางความรู้ - การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ - การเปลี่ยนแปลงทางการปฏิบัติงานหรือการทำงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ด้านการสอนภาษาไทย/การสะกดคำ/การจดจำคำศัพท์ - อุปนิสัยรักการอ่าน - ความสุขในการอ่านหนังสือ - ความสามารถในการสอน (การจัดกระบวนการเรียนรู้) 	<ul style="list-style-type: none"> - แบบสอบถาม - การสัมภาษณ์เชิงลึก
กลุ่มเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทย	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงทางความรู้ - การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ - การเปลี่ยนแปลงทางการปฏิบัติหรือพฤติกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ด้านการสะกดคำ/การจดจำคำศัพท์ - อุปนิสัยรักการอ่านของเด็ก - ความสุขในการอ่านหนังสือของเด็ก - ทักษะอ่านของเด็ก - สมาธิและการจดจ่อในการอ่านหนังสือ - การใช้คำศัพท์ของเด็ก - ทักษะการสื่อสารของเด็ก - ทักษะการอ่านภาพของเด็ก - ทักษะการคิดของเด็ก 	<ul style="list-style-type: none"> - แบบสอบถาม - การสัมภาษณ์เชิงลึกผ่านทางกระบวนการอ่านและผู้ปกครอง

ผู้มีส่วนได้เสีย	ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด	วิธีเก็บข้อมูล
		- ทักษะการเขียนของเด็ก (เฉพาะเด็กระดับประถมศึกษา)	
ผู้ปกครองของเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทย	- การเปลี่ยนแปลงทางความรู้ - การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ - การเปลี่ยนแปลงทางการปฏิบัติหรือพฤติกรรม	- อุบนิสัยรักการอ่าน - ทัศนคติต่อการอ่านหนังสือ - ทักษะอ่าน - ทักษะการสื่อสาร - ความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว	- แบบสอบถาม - การสัมภาษณ์เชิงลึก

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

3.4 การประเมินผลตอบแทนทางสังคม

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมครั้งนี้ทำผ่านแนวคิดของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ตามห่วงโซ่เชื่อมโยงผลลัพธ์ (Impact Value Chain) ที่กล่าวไปในหัวข้อ 3.2 โดยการประเมินในครั้งนี้มีใจอยู่ที่ว่า “ถ้าผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนกร อ่าน อาน อ้าน) ได้นำชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน (หนังสือฝึกอ่านตามระดับ) ไปสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชนวัย 3-9 ปี ที่มีปัญหาทักษะทางภาษาแล้ว จะเกิดการเปลี่ยนแปลง ทางด้านความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม ของผู้มีส่วนได้เสีย”

เพื่อนำมาสู่การผลการประเมินนั้น ผู้ประเมินมีแนวทางการประเมินด้วยกัน 2 วิธี ได้แก่ การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on investment: SROI) และการประเมินการวัดการเปลี่ยนแปลงของชีวิต (The Life Experience Survey: LES) โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.4.1 การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on investment: SROI)

การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) เป็นแนวทางการประเมินที่มีเป้าหมายเพื่อ วัดมูลค่าทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นจากโครงการหรือกิจกรรมหนึ่ง ๆ โดยใช้ แนวคิดของการบัญชีทางสังคม (Social Accounting) และ การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis) มาเป็นพื้นฐาน (โชติกา ภาชีผล, 2017) กระบวนการของ SROI จะมุ่งเน้นไปที่การ ติดตามและประเมินผลลัพธ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงใน 3 มิติหลัก ได้แก่ ความรู้ (Knowledge), ทัศนคติ (Attitude) และพฤติกรรม (Practice) ของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสามารถแปลงเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจได้โดยใช้วิธีการ ประเมินความเต็มใจจ่าย (Willingness to Pay Approach) ควบคู่กับ การประเมินทุนมนุษย์ (Human Capital Approach)

แม้ว่าโครงการ “อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้” จะสามารถสร้าง คุณค่าทางสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ก็จำเป็นต้องพิจารณาว่า ผลลัพธ์บางส่วนอาจไม่ได้เกิดขึ้นโดยตรงจากโครงการเพียงอย่างเดียว แต่อาจได้รับอิทธิพลหรือมีส่วนร่วมจากภาคส่วนอื่น เช่น โรงเรียน ครอบครัว หรือหน่วยงานรัฐ ดังนั้น เพื่อให้การประเมินค่า SROI มีความเที่ยงตรง และสะท้อนความเป็นจริง มากที่สุด จึง

จำเป็นต้องมีการ ให้เครดิตหรือจัดสรรปันส่วนผลลัพธ์ (Attribution) อย่างเหมาะสม เพื่อลดการประเมินค่าเกินจริง

โดยแนวทางการพิจารณา 3 กรณี เพื่อความถูกต้องของค่า SROI ในการจัดสรรปันส่วนผลลัพธ์ จากโครงการ “อ่าน อาน อ้าน” ให้เกิดความแม่นยำและเป็นธรรม จึงมีการพิจารณา 3 ประเด็นหลัก ร่วมด้วย ได้แก่ หนึ่ง Deadweight คือ การพิจารณาว่า ผลลัพธ์นั้นอาจเกิดขึ้นได้อยู่แล้ว แม้ไม่มีโครงการ เช่น หากเด็กบางคนมีแนวโน้มจะรักการอ่านอยู่แล้ว ก็ต้องหักผลลัพธ์ในส่วนนี้ออกจากการประเมิน สอง Attribution เป็นการพิจารณาว่า มีภาคส่วนอื่นมีส่วนร่วมในการก่อให้เกิดผลลัพธ์นั้นหรือไม่ เช่น หากโรงเรียนหรือครอบครัวมีบทบาทสนับสนุนอย่างมีนัยสำคัญ ก็ต้องให้เครดิตผลลัพธ์ส่วนหนึ่งแก่ภาคส่วนเหล่านั้น และ สาม ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement) หมายถึงผลลัพธ์ที่ผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มหนึ่งได้รับการชดเชยด้วยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มอื่น ซึ่งในกรณีนี้ คือ หากผู้มีส่วนได้เสียได้รับการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาผ่านทางชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน (หนังสือฝึกอ่านตามระดับ) แล้ว อาจจะไปทดแทนชุดหนังสือการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาอื่น ๆ ได้ ทำให้ผลลัพธ์ทดแทนจะสะท้อนถึงค่าเสียโอกาสของการใช้หนังสือ

เพราะฉะนั้นผลลัพธ์สุทธิ (Net Outcome) ที่เกิดขึ้นจากโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ ของผู้มีส่วนได้เสียสามารถหาได้จากสมการ

$$\text{ผลลัพธ์สุทธิ (Net Outcome)} = \text{การเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์ (Outcome)} - \text{ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากองค์กรอื่น (Attribution)} - \text{ผลลัพธ์ส่วนเกิน (Deadweight)} - \text{ผลลัพธ์ทดแทน (Displacement)}$$

ผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on investment: SROI) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินเพื่อให้แสดงถึง “มูลค่า” และ สามารถแสดงถึง “ความคุ้มค่า” ในการลงทุนของโครงการโดยผลตอบแทนทางสังคมเป็นการคำนวณผลตอบแทนทางสังคมในด้านต่าง ๆ ที่โครงการสร้างขึ้นตามมูลค่าเงินเทียบเท่า (Monetized Value) แล้วเปรียบเทียบกับมูลค่าทางการเงินของต้นทุนที่ใช้ไปในการดำเนินโครงการเพื่อดูว่าโครงการดังกล่าวสามารถสร้างผลตอบแทนทางสังคม คิดเป็นมูลค่าเท่าไรต่อทุก 1 บาท ที่ลงทุนไปในโครงการ

โดยมูลค่าของการลงทุนในโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ คือ งบประมาณที่ใช้ในการจัดการโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ เช่น การจัดการอบรมทักษะให้กับกลุ่มผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนกร อ่าน อาน อ้าน) ในส่วนของมูลค่าของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ถูกคำนวณจากผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) ทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนกร อ่าน อาน อ้าน) กลุ่มเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทย และ ผู้ปกครองของเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทย ซึ่งผลลัพธ์ดังกล่าวจะถูกหักผลลัพธ์ที่โครงการไม่ได้ก่อดังที่กล่าวไปข้างต้น เพื่อให้สามารถสะท้อนถึงมูลค่าของผลลัพธ์อย่างแท้จริง

จากนั้นการคำนวณผลตอบแทนทางสังคมจะต้องทำงานแปลงมูลค่าเงินตามช่วงเวลา โดยการปรับมูลค่าเงินตามเวลามีวัตถุประสงค์ เพื่อแปลงมูลค่าในอนาคต (Future Value: FV) มาเป็นมูลค่าในปัจจุบัน (Present Value: PV) ซึ่งสามารถช่วยให้สามารถเปรียบเทียบมูลค่าสองมูลค่าที่อยู่ในช่วงเวลาต่างกันได้ง่ายขึ้น โดยอาศัยอัตราคิดลด (Discount Rate) ได้จากสูตร

$$Present Value = \frac{Future Value (FV)}{(1+i)^n}$$

โดย FV คือ มูลค่าผลกระทบที่เกิดขึ้นในปีนั้น ๆ n คือ จำนวนปี และ i คือ อัตราคิดลด โดยคณะผู้วิจัยใช้อัตราคิดลด (Discount Rate) ในอัตราร้อยละ 1.85 ต่อปี ซึ่งถูกกำหนดมาจากอัตราผลตอบแทนพันธบัตรรัฐบาล 10 ปี (อ้างอิงจากข้อมูลจากสมาคมตลาดตราสารหนี้ไทย)

เมื่อได้มูลค่าปัจจุบันของผลลัพธ์หลังหักผลลัพธ์ที่โครงการไม่ได้ก่อ และมูลค่าปัจจุบันของต้นทุนในการลงทุนของโครงการ จึงนำมาสู่การคำนวณผลตอบแทนทางสังคม โดยสูตรการคำนวณ SROI แสดงได้ในสมการ

$$\text{ผลตอบแทนจากการลงทุนทางสังคม (SROI)} = \frac{\text{มูลค่าปัจจุบันของผลลัพธ์สุทธิทั้งหมด}}{\text{มูลค่าปัจจุบันของการลงทุนโครงการ}}$$

ผลการประเมินด้วยการคำนวณอัตราผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment Ratio, SROI) จะช่วยบ่งชี้ว่า ทุกการลงทุนในโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ 1 บาท สามารถสร้างผลตอบแทนทางสังคมคิดเป็นมูลค่ากี่บาท หรือ สะท้อนถึงความคุ้มค่าของโครงการนั่นเอง

3.4.2 การประเมินการเปลี่ยนแปลงของชีวิต (The Life Experience Survey: LES)

การประเมินการเปลี่ยนแปลงของชีวิต (The Life Experience Survey: LES) เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับ ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ในมิติที่ไม่สามารถวัดค่าเป็นตัวเงินได้โดยตรง หรือที่เรียกว่า ผลลัพธ์เชิงนามธรรม (Qualitative Outcome) ซึ่งไม่สามารถกำหนดค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) ได้ แนวคิดของ LES มุ่งเน้นการวัด ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจาก "ผลผลิต" (Output) ของโครงการที่ส่งผลต่อชีวิตของผู้มีส่วนได้เสีย โดยเฉพาะในด้านของ การเปลี่ยนแปลงทางความรู้ (Knowledge), คุณค่า (Values), จิตใจ (Mental or Emotional State) และ ทศนคติ (Attitude) ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเปลี่ยนแปลงภายในระดับบุคคล ในการประเมินจะใช้เครื่องมือที่สามารถแสดงการเปลี่ยนแปลงเชิงนามธรรมได้ เช่น มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) เช่น ระดับความพึงพอใจ หรือระดับความมั่นใจของผู้เข้าร่วม ก่อนและหลังโครงการ การเปรียบเทียบก่อนและหลัง (Difference in Difference) เพื่อระบุความแตกต่างของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

เมื่อได้ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on investment: SROI) และการประเมินการเปลี่ยนแปลงของชีวิต (The Life Experience Survey: LES) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว คณะผู้ประเมินจะสามารถประเมินความคุ้มค่าของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ และนำไปสู่การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายหรือแนวปฏิบัติต่อการนำไปขยายผลเพื่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างต่อไปในอนาคต

3.5 แบบบันทึกการประเมินผลตอบแทนทางสังคม

แบบบันทึกการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ได้ออกแบบจากการสนทนากลุ่มกับตัวแทนผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อให้เข้าใจผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้นอย่างตรงประเด็นมากที่สุด

แบบสอบถามจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ฉบับ ได้แก่ (1) แบบสอบถามสำหรับผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนกร อ่าน อาน อ้าน) ที่ผ่านการอบรมทักษะทางด้านภาษาและการสร้างกระบวนการเรียนรู้ อย่างถูกต้องที่สอดคล้องกับเด็กและเยาวชนอายุ 3 – 9 ปี (2) แบบสอบถามสำหรับผู้ปกครองของเด็กที่มีปัญหาทางด้านภาษา โดยจะประเมินการเปลี่ยนแปลงของตนเอง และประเมินการเปลี่ยนแปลงของเด็กในมุมมองของผู้ปกครอง

โดยแบบสอบถามจะเป็นการสอบถามถึงการเปลี่ยนแปลงใน 3 ประเด็น ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ (Knowledge Change) การเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติ (Attitude Change) และ การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม (Practice) ตลอดจนคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการประเมินผลตอบแทนทางสังคม

ทั้งนี้การสุ่มเก็บข้อมูลในลักษณะของ convenient sampling โดยจะถูกแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-deep interview) และ 2) การเก็บข้อมูลผ่านทางแบบสอบถามกับผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมในทุกมิติอย่างครบถ้วนในการประเมินผลตอบแทนทางสังคม

บทที่ 4

การประเมินมูลค่าการลงทุนและผลลัพธ์

ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้

จากการวิเคราะห์ห่วงโซ่มูลค่า (Impact Value Chain) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงต้นทุน (Input) ร่วมกับ กิจกรรม (Activities) ผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) ของที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากที่กล่าวไปในหัวข้อ 3.2 ในบทนี้จะเป็นการประเมินมูลค่าการลงทุนของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on investment: SROI) โดยผลการประเมินจะถูกจำแนกออกเป็น 3 โมเดล ตามรูปแบบการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ (เพื่อบริการต่อสาธารณะ)

4.1 การประเมินมูลค่าการลงทุนของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน: ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้

การประเมินต้นทุนในการศึกษานี้ คือ ต้นทุนที่เสียไปเพื่อนำมาสู่ผลผลิต (Output) ซึ่งผลผลิตในที่นี้หมายถึง ผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนกร อ่าน อาน อ้าน) มีความพร้อมพร้อมทางด้านความรู้ความสามารถทางด้านภาษาและความสามารถในการสอน (จัดกระบวนการเรียนรู้) สำหรับเด็กและเยาวชนอายุ 3 – 9 ปี อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ทำให้ต้นทุนในการประเมินครั้งนี้ถูกประเมินจากงบประมาณในการดำเนินโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน: ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้

จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า โครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน: ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ มีต้นทุนการดำเนินโครงการทั้งหมด (Total cost) อยู่ 1,985,480.96 บาท จำแนกเป็น ต้นทุนทางตรง (Direct cost) 773,971.05 บาท ซึ่งสะท้อนถึงต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการให้ดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ อาทิเช่น ค่าอบรมพัฒนาศักยภาพกระบวนกร ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 38.98 จากต้นทุนทั้งหมด และส่วนที่เหลืออีก 1,211,509.91 เป็นต้นทุนทางอ้อม (Indirect cost) คิดเป็นร้อยละ 61.02 จากต้นทุนทั้งหมด ซึ่งต้นทุนทางอ้อมดังกล่าวจัดเป็นต้นทุนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการให้ดำเนินโครงการโดยตรง แต่เป็นค่าใช้จ่ายที่พึงเกิดขึ้นจากการดำเนินงาน เช่น ค่าเดินทาง ค่าที่พัก เป็นต้น

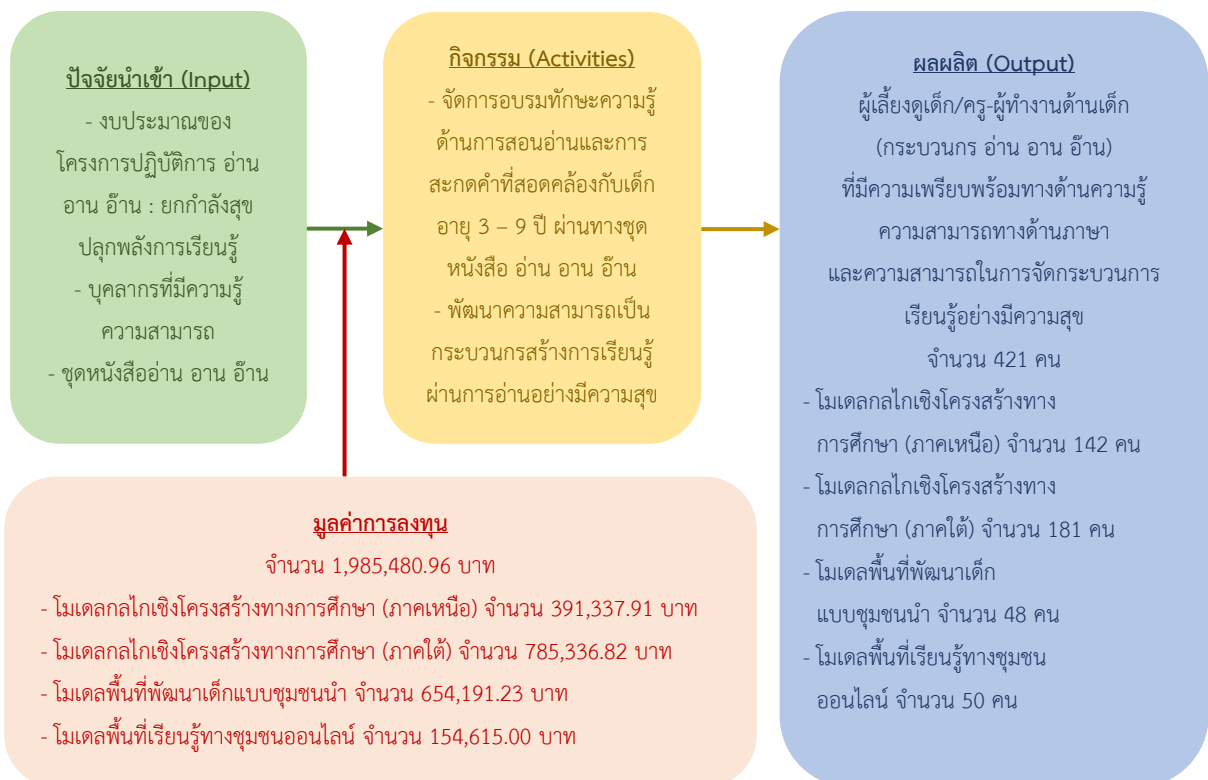
หากพิจารณารายโมเดลการทำงาน พบว่า โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ) มีต้นทุนการดำเนินงานอยู่ที่ 391,337.91 บาท (จำแนกเป็นต้นทุนทางตรง 191,855.60 บาท และ ต้นทุนทางอ้อม 199,482.31 บาท) โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้) มีต้นทุนการดำเนินงานอยู่ที่ 785,336.82 บาท (จำแนกเป็นต้นทุนทางตรง 278,764.45 บาท และ ต้นทุนทางอ้อม 506,572.37 บาท) โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ มีต้นทุนการดำเนินงานอยู่ที่ 654,191.23 บาท (จำแนกเป็นต้นทุนทางตรง 173,151.00 บาท และ ต้นทุนทางอ้อม 481,040.23 บาท) และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์

มีต้นทุนการดำเนินงานอยู่ที่ 154,615.00 บาท (จำแนกเป็นต้นทุนทางตรง 130,200.00 บาท และ ต้นทุนทางอ้อม 24,415.00 บาท)

ทั้งนี้เพื่อให้เห็นโครงสร้างต้นทุนด้วยการจำแนกเป็นต้นทุนค่าลงทุน (Capital Cost) ต้นทุนค่าวัสดุ (Material Cost) และต้นทุนค่าแรง (Labor Cost) สามารถแสดงรายละเอียดต้นทุนโดยจำแนกตามโมเดลการทำงานได้ดังตารางที่ 4.1

ต้นทุนการดำเนินงานดังกล่าวจัดเป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ในการทำกิจกรรม (Activities) คือการจัดการอบรมทักษะความรู้ทางด้านหลักภาษาไทยที่สอดคล้องกับเด็กอายุ 3 – 9 ปี ผ่านทางชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน (หนังสือฝึกอ่านตามระดับ) เพื่อพัฒนาความสามารถเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ผ่านการอ่านอย่างมีความสุข ซึ่งทำให้เกิดผลผลิต (Output) คือ กระบวนการอ่านที่เปรียบพร้อมทั้งด้านความรู้และความสามารถในการสร้างการเรียนรู้ทางด้านภาษาสำหรับเด็กและเยาวชนอย่างมีความสุข โดยจำนวนผลผลิตหรือกระบวนการอ่านมีทั้งสิ้น 421 คน จำแนกเป็น โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ 181 คน โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือ 142 คน โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 48 คน และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ 50 คน ดังภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.1 กรอบแนวคิดการประเมินมูลค่าการลงทุน

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

ตารางที่ 4.1 รายละเอียดต้นทุนของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน: ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้

โมเดลการดำเนินงาน	ชื่อกิจกรรม	ต้นทุนทางตรง (Direct cost)				ต้นทุนทางอ้อม (Indirect cost)				ต้นทุนทั้งหมด (Total Cost)
		ค่าลงทุน	ค่าวัสดุ	ค่าแรง	รวม	ค่าลงทุน	ค่าวัสดุ	ค่าแรง	รวม	
โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ)	ค่านั่งสื่อชุดอ่าน อาน อ้าน ลงพื้นที่	0.00	80,940.00	0.00	80,940.00	0.00	0.00	0.00	0.00	80,940.00
	จัดอบรมปฏิบัติการ "อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้"	0.00	8,105.60	17,440.00	25,545.60	0.00	50,294.69	25,200.00	75,494.69	101,040.29
	ลงพื้นที่ติดตามและหนุนเสริมพลังครูในพื้นที่ห่างไกล หรือชายขอบภายใต้โครงการ "ปฏิบัติการอ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้"	0.00	0.00	24,960.00	24,960.00	0.00	38,589.42	9,300.00	47,889.42	72,849.42
	จัดอบรมเชิงปฏิบัติการหนุนเสริมพลังการ "อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้" พื้นที่ห่างไกลหรือชายขอบ ครั้งที่ 2	0.00	1,540.00	14,130.00	15,670.00	0.00	37,207.20	14,600.00	51,807.20	67,477.20
	จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน ครั้งที่ 1 โมเดลสถานศึกษาในพื้นที่ห่างไกล	0.00	0.00	21,500.00	21,500.00	0.00	2,308.50	8,500.00	10,808.50	32,308.50
	จัดกิจกรรมถอดบทเรียนโมเดลโรงเรียนห่างไกล	0.00	740.00	22,500.00	23,240.00	0.00	2,982.50	10,500.00	13,482.50	36,722.50
	รวมต้นทุนทั้งหมดของโมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ)	0.00	91,325.60	100,530.00	191,855.60	0.00	131,382.31	68,100.00	199,482.31	391,337.91
	สัดส่วนของต้นทุนต่อต้นทุนทั้งหมดของโมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ)	0.00%	47.60%	52.40%	49.03%	0.00%	65.86%	34.14%	50.97%	100.00%

โมเดลการดำเนินงาน	ชื่อกิจกรรม	ต้นทุนทางตรง (Direct cost)				ต้นทุนทางอ้อม (Indirect cost)				ต้นทุนทั้งหมด (Total Cost)
		ค่าลงทุน	ค่าวัสดุ	ค่าแรง	รวม	ค่าลงทุน	ค่าวัสดุ	ค่าแรง	รวม	
โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้)	ค่าหนังสือชุดอ่าน อาน อ้าน ลงพื้นที่	0.00	103,170.00	0.00	103,170.00	0.00	0.00	0.00	0.00	103,170.00
	จัดอบรมปฏิบัติการ "อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข พลุกพล่านการเรียนรู้" พื้นที่จังหวัดชายแดนใต้	0.00	34,624.45	56,080.00	90,704.45	0.00	154,462.37	267,000.00	421,462.37	512,166.82
	ลงพื้นที่ติดตามและหนุนเสริมพลังครูในพื้นที่ห่างไกลหรือชายขอบ รร.ในพื้นที่จ.ชายแดนใต้	0.00	0.00	37,750.00	37,750.00	0.00	26,819.00	34,000.00	60,819.00	98,569.00
	อบรมทบทวนการใช้หนังสือ online	0.00	0.00	2,400.00	2,400.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2,400.00
	จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน ครั้งที่ 1 โมเดลสถานศึกษาในพื้นที่ห่างไกล	0.00	0.00	21,500.00	21,500.00	0.00	2,308.50	8,500.00	10,808.50	32,308.50
	จัดกิจกรรมถอดบทเรียนโมเดลโรงเรียนห่างไกล	0.00	740.00	22,500.00	23,240.00	0.00	2,982.50	10,500.00	13,482.50	36,722.50
	รวมต้นทุนทั้งหมดของโมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้)	0.00	138,534.45	140,230.00	278,764.45	0.00	186,572.37	320,000.00	506,572.37	785,336.82
	สัดส่วนของต้นทุนต่อต้นทุนทั้งหมดของโมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้)	0.00%	49.70%	50.30%	35.50%	0.00%	36.83%	63.17%	64.50%	100.00%

โมเดลการดำเนินงาน	ชื่อกิจกรรม	ต้นทุนทางตรง (Direct cost)				ต้นทุนทางอ้อม (Indirect cost)				ต้นทุนทั้งหมด (Total Cost)
		ค่าลงทุน	ค่าวัสดุ	ค่าแรง	รวม	ค่าลงทุน	ค่าวัสดุ	ค่าแรง	รวม	
โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ	ค่าหนังสือชุดอ่าน อาน อ้าน ลงพื้นที่	0.00	28,500.00	0.00	28,500.00	0.00	0.00	0.00	0.00	28,500.00
	จัดอบรมปฏิบัติการ "อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้" โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำร่อง	0.00	1,851.00	20,200.00	22,051.00	0.00	262,596.80	107,050.00	369,646.80	391,697.80
	จัดกิจกรรมถอดบทเรียนโมเดลครั้งที่ 1 ชุมชนนำ	0.00	10,000.00	43,000.00	53,000.00	0.00	6,475.00	23,150.00	29,625.00	82,625.00
	ลงพื้นที่ติดตามและหนุนเสริมพลังครูโมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ	0.00	0.00	19,800.00	19,800.00	0.00	34,345.43	22,150.00	56,495.43	76,295.43
	จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการอ่าน อาน อ้าน ครั้งที่ 2 โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน - ชุมชนนำ	0.00	0.00	45,000.00	45,000.00	0.00	8,273.00	17,000.00	25,273.00	70,273.00
	Zoom ติดตามและหนุนเสริมอ่าน อาน อ้าน	0.00	0.00	4,800.00	4,800.00	0.00	0.00	0.00	0.00	4,800.00
	รวมต้นทุนทั้งหมดของโมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ	0.00	40,351.00	132,800.00	173,151.00	0.00	311,690.23	169,350.00	481,040.23	654,191.23
	สัดส่วนของต้นทุนต่อต้นทุนทั้งหมดของโมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ	0.00%	23.30%	76.70%	26.47%	0.00%	64.80%	35.20%	73.53%	100.00%

โมเดลการดำเนินงาน	ชื่อกิจกรรม	ต้นทุนทางตรง (Direct cost)				ต้นทุนทางอ้อม (Indirect cost)				ต้นทุนทั้งหมด (Total Cost)
		ค่าลงทุน	ค่าวัสดุ	ค่าแรง	รวม	ค่าลงทุน	ค่าวัสดุ	ค่าแรง	รวม	
โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์	ค่าหนังสือชุดอ่าน อาน อ้าน ลงพื้นที่	0.00	28,500.00	0.00	28,500.00	0.00	0.00	0.00	0.00	28,500.00
	ค่าออกแบบ และบริหารจัดการเว็บไซต์อบรม Online ของ Childimpact	0.00	0.00	68,000.00	68,000.00	0.00	0.00	0.00	0.00	68,000.00
	จัดอบรมปฏิบัติการ "อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้" โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ (เพื่อบริการต่อสาธารณะ) : แพลตฟอร์มดิจิทัล Childimpact	0.00	5,000.00	9,600.00	14,600.00	0.00	5,215.00	15,500.00	20,715.00	35,315.00
	จัดกิจกรรมถอดบทเรียนโมเดลครั้งที่ 1 Childimpact	0.00	0.00	3,000.00	3,000.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3,000.00
	จัดประชุมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน ครั้งที่ 2 โมเดล Childimpact	0.00	9,100.00	7,000.00	16,100.00	0.00	3,700.00	0.00	3,700.00	19,800.00
	รวมต้นทุนทั้งหมดของโมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์	0.00	42,600.00	87,600.00	130,200.00	0.00	8,915.00	15,500.00	24,415.00	154,615.00
	สัดส่วนของต้นทุนต่อต้นทุนทั้งหมดของโมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์	0.00%	32.72%	67.28%	84.21%	0.00%	36.51%	63.49%	15.79%	100.00%

โมเดลการดำเนินงาน	ชื่อกิจกรรม	ต้นทุนทางตรง (Direct cost)				ต้นทุนทางอ้อม (Indirect cost)				ต้นทุนทั้งหมด (Total Cost)
		ค่าลงทุน	ค่าวัสดุ	ค่าแรง	รวม	ค่าลงทุน	ค่าวัสดุ	ค่าแรง	รวม	
ต้นทุนรวมทั้งหมด ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน: ยกกำลังสูง ปลุกพลังการเรียนรู้		0.00	312,811.05	461,160.00	773,971.05	0.00	638,559.91	572,950.00	1,211,509.91	1,985,480.96
สัดส่วนของต้นทุนต่อต้นทุนทั้งหมด ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน: ยกกำลังสูง ปลุกพลังการเรียนรู้		0.00%	40.42%	59.58%	38.98%	0.00%	52.71%	47.29%	61.02%	100.00%

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

เมื่อทราบถึงต้นทุนรวมของโครงการ และ จำนวนผลผลิตที่เกิดขึ้นจำแนกรายโมเดลพื้นที่การทำงาน แล้ว ในการประเมินผลตอบแทนทางสังคมต่อการลงทุน การวิเคราะห์ต้นทุนต่อหน่วย (Unit cost) มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากช่วยให้สามารถเปรียบเทียบประสิทธิภาพของแต่ละโมเดลหรือกิจกรรมได้อย่างเป็นธรรม ต้นทุนรวมอาจบิดเบือนความเข้าใจหากขนาดของโครงการแตกต่างกัน เช่น โครงการที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนน้อยอาจมีต้นทุนรวมต่ำกว่า แต่เมื่อนำมาคำนวณต่อหัวกลับมีต้นทุนที่สูงกว่ามาก การใช้ต้นทุนต่อหน่วยจึงทำให้สามารถวิเคราะห์และเปรียบเทียบต้นทุนต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละกลุ่มเป้าหมายได้อย่างชัดเจน

ทำให้ลำดับต่อไปจะมีการวิเคราะห์ต้นทุนต่อหน่วยของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อ่าน อ่าน: ยกกำลัง สุข ปลูกพลังการเรียนรู้ พบว่า ต้นทุนต่อหน่วยของโครงการ อยู่ที่ 4,716.11 บาทต่อกระบวนการ 1 คน จำแนกเป็นต้นทุนทางตรงต่อหน่วย (Unit Direct cost) 1,838.41 บาท และ ต้นทุนทางอ้อมต่อหน่วย (Unit Indirect cost) 2,877.70 บาท

หากพิจารณารายโมเดลการทำงาน พบว่า โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ) มีต้นทุนการดำเนินงานต่อหน่วยอยู่ที่ 2,755.90 บาท (จำแนกเป็นต้นทุนทางตรงต่อหน่วย 1,351.10 บาท และ ต้นทุนทางอ้อมต่อหน่วย 1,404.81 บาท) โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้) มีต้นทุนการดำเนินงานต่อหน่วยอยู่ที่ 4,338.88 บาท (จำแนกเป็นต้นทุนทางตรงต่อหน่วย 1,540.14 บาท และ ต้นทุนทางอ้อมต่อหน่วย 2,798.74 บาท) โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ มีต้นทุนการดำเนินงานต่อหน่วยอยู่ที่ 13,628.98 บาท (จำแนกเป็นต้นทุนทางตรงต่อหน่วย 3,607.31 บาท และ ต้นทุนทางอ้อมต่อหน่วย 10,021.67 บาท) และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ มีต้นทุนการดำเนินงานต่อหน่วยอยู่ที่ 3,092.30 บาท (จำแนกเป็นต้นทุนทางตรงต่อหน่วย 2,604.00 บาท และ ต้นทุนทางอ้อมต่อหน่วย 488.30 บาท) ดังตารางที่ 4.2 ทั้งนี้ ต้นทุนต่อหน่วยของแต่ละโมเดลการดำเนินงานมีความแตกต่างกัน อันเนื่องมาจากปัจจัยด้านการสนับสนุนและบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน โดยสามารถแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ) พบว่า โมเดลนี้มีต้นทุนต่อหน่วยต่ำกว่าพื้นที่อื่น เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากเหล่ากาชาดจังหวัดแม่ฮ่องสอนในด้านค่าใช้จ่ายในการเดินทางของครูที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ห่างไกล นอกจากนี้ โครงการยังสามารถใช้สถานที่ราชการของทางจังหวัดในการจัดกิจกรรมได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม ส่งผลให้ไม่เกิดภาระค่าใช้จ่ายด้านสถานที่และการเดินทาง ซึ่งเป็นต้นทุนทางอ้อมที่มักมีนัยสำคัญในโครงการลักษณะนี้

โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้) พบว่า ต้นทุนทางอ้อมต่อหน่วยของโมเดลนี้สูงกว่าโมเดลภาคเหนือ เนื่องจากต้องมีการสนับสนุนค่าที่พักและค่าเดินทางให้กับครูผู้เข้าร่วมอบรมซึ่งเดินทางจากหลากหลายพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนใต้ โดยเฉพาะในกรณีพื้นที่ที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากศูนย์อบรมหลัก ทำให้โครงการต้องจัดการค่าใช้จ่ายดังกล่าวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าร่วม

โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ พบว่า โมเดลนี้มีต้นทุนต่อหน่วยสูงกว่าทุกโมเดล เนื่องจากผู้เข้าร่วมอบรมส่วนใหญ่ต้องเดินทางโดยเครื่องบินและมีความจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนค่าที่พักจากโครงการ ทั้งนี้ ต้นทุนทางอ้อมดังกล่าวถือเป็นภาระหลักที่ส่งผลต่อความแตกต่างด้านต้นทุนอย่างชัดเจน อีกทั้งจำนวนผู้เข้าร่วมอบรมในพื้นที่นี้ยังน้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ ทำให้ต้นทุนต่อหน่วยสูงขึ้นจากการเฉลี่ยต้นทุนรวมไปยังผู้เข้าร่วมจำนวนน้อย

โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ พบว่า โมเดลนี้มีต้นทุนต่อหน่วยต่ำที่สุด เนื่องจากไม่มีความจำเป็นต้องสนับสนุนค่าเดินทางหรือค่าที่พักให้กับผู้เข้าร่วมอบรม กิจกรรมทั้งหมดดำเนินการผ่านระบบออนไลน์ซึ่งช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในด้านโลจิสติกส์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ในวงกว้างด้วยต้นทุนที่จำกัด

ตารางที่ 4.2 รายละเอียดต้นทุนต่อหน่วยของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้

	โมเดลกลไกเชิง โครงสร้างทาง การศึกษา (ภาคเหนือ)	โมเดลกลไกเชิง โครงสร้างทาง การศึกษา (ภาคใต้)	โมเดลพื้นที่ พัฒนาเด็ก แบบชุมชนนำ	โมเดลพื้นที่ เรียนรู้ ทางชุมชน ออนไลน์	รวม
จำนวนผลผลิต (กระบวนกร การอ่าน)	142 คน	181 คน	48 คน	50 คน	421 คน
ต้นทุนรวม (Total cost)	391,337.91	785,336.82	654,191.23	154,615.00	1,985,480.96
ต้นทุนทางตรง ต่อหน่วย (Unit direct cost)	1,351.10	1,540.14	3,607.31	2,604.00	1,838.41
ต้นทุนทางอ้อม ต่อหน่วย (Unit indirect cost)	1,404.81	2,798.74	10,021.67	488.30	2,877.70
ต้นทุนรวม ต่อหน่วย (Unit cost)	2,755.90	4,338.88	13,628.98	3,092.30	4,716.11

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

4.2 การประเมินผลลัพธ์ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน: ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้

การประเมินผลลัพธ์จะประเมินจากผลลัพธ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากการเกิดขึ้นของผลผลิต กล่าวคือ ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการที่กระบวนการการอ่านได้นำความรู้และชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน ไปใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน ชุมชน หรือ บ้าน แล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้ง 3 ภาคส่วน ได้แก่ 1) กลุ่มผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน) 2) กลุ่มเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทย และ 3) ผู้ปกครองของเด็กที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทย โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นผลลัพธ์ที่ไม่เป็นตัวเงิน (Implicit Outcome) ซึ่งจะถูกประเมินผ่านทางความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Attitude) และ พฤติกรรม (Practice) ของผู้มีส่วนได้เสีย และประเมินการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในรูปแบบของความเต็มใจจ่าย (Willingness to Pay Approach) ควบคู่กับการประเมินการเปลี่ยนแปลงทางทุนมนุษย์ (Human Capital Approach)

ผลการประเมินผลลัพธ์จะถูกแสดงตามผู้มีส่วนได้เสีย 3 กลุ่ม โดยประเมินผ่านทางตัวชี้วัดที่ถูกกำหนดไว้ในหัวข้อ 3.2 ซึ่งจะจำแนกตามโมเดลการทำงานใน 3 รูปแบบ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของผลลัพธ์ในบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงผลการศึกษาได้ต่อไปนี้

ผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มแรก คือ กลุ่มผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน) ซึ่งจัดเป็นผลผลิตของโครงการโดยตรงที่เป็นผู้ผ่านการอบรมทักษะ การสอนอ่านภาษาไทยและการสะกดคำผ่านทางชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน (หนังสือฝึกอ่านตามระดับ) ตลอดจนพัฒนาความสามารถเป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ผ่านการอ่านอย่างมีความสุข โดยสามารถแสดงผลลัพธ์ได้ดังตารางที่ 4.3 ที่สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทักษะกระบวนการสอนอ่านใน 4 ด้าน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงระดับความรู้ด้านการสอนภาษาไทย/การสะกดคำ/การจดจำคำศัพท์และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยรักการอ่าน การเปลี่ยนแปลงความสุขในการอ่านหนังสือ และ การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสอนอ่าน (จัดกระบวนการเรียนรู้ด้านการอ่าน) โดยพบว่าในทุกด้านมีการเปลี่ยนในทิศทางที่ดีขึ้น โดยมีคะแนนภาพรวมอยู่ที่ 7.42 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน จำแนกเป็น โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ 7.96 คะแนน โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือ 6.75 คะแนน โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 7.35 คะแนน และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ 7.50 คะแนน

ประเด็นถัดมาเป็นการประเมินชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน เมื่อเทียบกับหนังสือนิทานทั่วไปใน 4 ด้าน ได้แก่ การเรียงลำดับความยาก-ง่าย ของการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก เนื้อหาที่มีความเป็นเรื่องราวที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็ก มีความเชื่อมโยงเนื้อหา/ตัวละครหรือเรื่องราวในแต่ละเล่ม มีการใช้รูปภาพให้เกิดกระบวนการคิดเป็นหลัก และ มีการใช้ตัวหนังสือที่น้อยเหมาะสมกับวัยของเด็ก โดยมีคะแนนภาพรวมอยู่ที่ 8.04 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน จำแนกเป็น โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ 8.62 คะแนน โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือ 8.08 คะแนน โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 7.19 คะแนน และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ 8.18 คะแนน

ลำดับถัดมาเป็นการประเมินความเต็มใจจ่าย (Willingness to pay) ควบคู่กับการประเมินความสามารถที่จะจ่าย (Ability to pay) ของกระบวนการการอ่านที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นข้างต้น พบว่า ความเต็มใจจ่ายในภาพรวมอยู่ที่ 830.59 บาท จำแนกเป็น โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ 868.90 บาท โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือ 865.00 บาท โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 1,125.00 บาท และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ 314.62 บาท

อีกทั้ง กระบวนการที่เข้าร่วมการอบรมได้มีการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการถ่ายทอดให้กับผู้อื่นในวงกว้างอีกด้วย นับว่าเป็นผลสืบเนื่องจากการส่งต่อความรู้ความสามารถให้กับผู้อื่นที่สนใจได้อีกด้วย โดยเฉลี่ยแล้วมีกระบวนการที่นำความรู้ไปถ่ายทอดร้อยละ 77.42 ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้วกระบวนการ 1 คน มีการนำความรู้ไปถ่ายทอดให้กับผู้อื่นต่ออีก 4 คน โดยสามารถจำแนกได้เป็น โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ร้อยละ 89.47 ที่มีการนำความรู้ไปถ่ายทอดต่อโดยเฉลี่ย 3 คนต่อกระบวนการ 1 คน โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือร้อยละ 73.33 ที่มีการนำความรู้ไปถ่ายทอดต่อโดยเฉลี่ย 4 คนต่อกระบวนการ 1 คน โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำร้อยละ 87.50 ที่มีการนำความรู้ไปถ่ายทอดต่อโดยเฉลี่ย 6 คนต่อกระบวนการ 1 คน และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ร้อยละ 50.00 ที่มีการนำความรู้ไปถ่ายทอดต่อโดยเฉลี่ย 2 คนต่อกระบวนการ 1 คน

เมื่อกระบวนการการอ่านได้นำความรู้ความสามารถไปใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน ชุมชน หรือ บ้าน ให้กับเด็ก จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ แก่เด็ก โดยผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงของเด็กนั้นจะถูกกล่าวรายละเอียดในประเด็นถัดไป ซึ่งโดยเฉลี่ยในภาพรวมกระบวนการ 1 คน ได้มีการสอนเด็กประมาณ 21 คน จำแนกเป็น โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ 28 คน โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือ 14 คน โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 28 คน และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ 11 คน

ตารางที่ 4.3 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนการ อ่าน อาน อ้าน)

	โมเดลโลกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา								โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็ก				โมเดลพื้นที่เรียนรู้				ภาพรวมโครงการ			
	ภาคใต้				ภาคเหนือ				แบบชุมชนนำ				ทางชุมชนออนไลน์							
การประเมินการเปลี่ยนแปลงทักษะกระบวนการสอนอ่าน	ไม่เปลี่ยน	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยน	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยน	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยน	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยน	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน
การเปลี่ยนแปลงระดับความรู้ด้านการสอนภาษาไทย/การสะกดคำ/การจดจำคำศัพท์และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	0.00%	47.37%	52.63%	7.63	0.00%	60.00%	40.00%	7.00	0.00%	62.50%	37.50%	6.88	7.69%	53.85%	38.46%	6.54	1.59%	55.56%	42.86%	7.06
การเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยรักการอ่าน	5.26%	36.84%	57.89%	7.63	0.00%	80.00%	20.00%	6.00	6.25%	50.00%	43.75%	6.88	7.69%	23.08%	69.23%	8.08	4.76%	47.62%	47.62%	7.14
การเปลี่ยนแปลงความสุขในการอ่านหนังสือ	0.00%	31.58%	68.42%	8.42	0.00%	46.67%	53.33%	7.67	0.00%	18.75%	81.25%	9.06	7.69%	23.08%	69.23%	8.08	1.59%	30.16%	68.25%	8.33
การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสอนอ่าน (จัดกระบวนการเรียนรู้ด้านการอ่าน)	0.00%	36.84%	63.16%	8.16	0.00%	73.33%	26.67%	6.33	0.00%	68.75%	31.25%	6.56	7.69%	38.46%	53.85%	7.31	1.59%	53.97%	44.44%	7.14
คะแนนการประเมินการเปลี่ยนแปลงทักษะกระบวนการสอนอ่าน (10 คะแนน)	7.96				6.75				7.35				7.50				7.42			
การประเมินชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน	เหมือนกัน	ดีกว่า	ดีกว่ามาก	คะแนน	เหมือนกัน	ดีกว่า	ดีกว่ามาก	คะแนน	เหมือนกัน	ดีกว่า	ดีกว่ามาก	คะแนน	เหมือนกัน	ดีกว่า	ดีกว่ามาก	คะแนน	เหมือนกัน	ดีกว่า	ดีกว่ามาก	คะแนน
การเรียงลำดับความยาก-ง่ายของการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก	0.00%	31.58%	68.42%	8.42	0.00%	46.67%	53.33%	7.67	6.25%	56.25%	37.50%	6.56	7.69%	38.46%	53.85%	7.31	3.17%	42.86%	53.97%	7.54
เนื้อหาเป็นเรื่องราวที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็ก	5.26%	31.58%	63.16%	7.89	0.00%	40.00%	60.00%	8.00	6.25%	37.50%	56.25%	7.50	7.69%	30.77%	61.54%	7.69	4.76%	34.92%	60.32%	7.78
มีความเชื่อมโยงเนื้อหา ตัวละครหรือ เรื่องราว ในแต่ละเล่ม	0.00%	21.05%	78.95%	8.95	0.00%	33.33%	66.67%	8.33	6.25%	37.50%	56.25%	7.50	0.00%	23.08%	76.92%	8.85	1.59%	28.57%	69.84%	8.41
มีการใช้รูปภาพให้เกิดกระบวนการคิดเป็นหลัก และมีการใช้ตัวหนังสือที่น้อยอย่างเหมาะสมกับวัยของเด็ก	0.00%	15.79%	84.21%	9.21	6.67%	20.00%	73.33%	8.33	6.25%	43.75%	50.00%	7.19	0.00%	23.08%	76.92%	8.85	3.17%	25.40%	71.43%	8.41
คะแนนการประเมินชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน (10 คะแนน)	8.62				8.08				7.19				8.18				8.04			

	โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา		โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็ก แบบชุมชนน้ำ	โมเดลพื้นที่เรียนรู้ ทางชุมชนออนไลน์	ภาพรวมโครงการ
	ภาคใต้	ภาคเหนือ			
มูลค่าความเต็มใจจ่าย	868.90 บาท	865.00 บาท	1,125.00 บาท	314.62 บาท	830.59 บาท
ร้อยละของกระบวนการ ที่นำความรู้ไปถ่ายทอดต่อ	89.47%	73.33%	87.50%	50.00%	77.42%
จำนวนผู้ที่ได้รับความรู้ จากการถ่ายทอดโดยเฉลี่ย ต่อกระบวนการหนึ่งคน	3 คน	4 คน	6 คน	2 คน	4 คน
ร้อยละของกระบวนการโดยเฉลี่ย ที่มีการนำชุดหนังสือไปต่อยอด ทำกิจกรรมต่าง ๆ	36.84%	40.00%	43.75%	53.85%	42.86%
จำนวนเด็กโดยเฉลี่ยที่ กระบวนการได้นำชุดหนังสือ ไปใช้ต่อกระบวนการหนึ่งคน	28 คน	14 คน	28 คน	11 คน	21 คน

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

สำหรับผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทยที่ได้รับการสอนจากกระบวนการการอ่านด้วยชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน ซึ่งจัดว่าเป็นผลสืบเนื่องของโครงการ โดยการเรียนรู้ดังกล่าวจะทำให้เด็กมีทักษะการอ่านภาษาไทยที่ดีขึ้น ทั้งนี้ การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเด็กจะถูกประเมินผ่านทางกระบวนการการอ่าน (ตารางที่ 4.4) และ ผู้ปกครอง (ตารางที่ 4.5) เพื่อให้เห็นมุมมองในมิติที่หลากหลายมากขึ้น จากนั้นจะนำคะแนนการเปลี่ยนแปลงของเด็กที่กระบวนการและผู้ปกครองให้ไว้มาเฉลี่ยให้เป็นการเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์ในภาพรวมของเด็ก (ตารางที่ 4.6)

การเปลี่ยนแปลงของเด็กจะถูกประเมินผ่านทาง 8 ประเด็น ได้แก่ การสะกดคำ/การจดจำคำศัพท์ของเด็ก อุปนิสัยรักการอ่านของเด็ก ความสุขในการอ่านหนังสือของเด็ก ระดับสมาธิ/การจดจ่อของเด็ก ระดับการใช้คำศัพท์ของเด็ก ระดับทักษะการอ่านภาพของเด็ก ระดับทักษะการคิด/จินตนาการ/ความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก และ ระดับทักษะการเขียนของเด็ก (ประเมินเฉพาะเด็กระดับประถมศึกษา)

ผลการประเมิน พบว่า ในทุกด้านมีการเปลี่ยนในทิศทางที่ดีขึ้นทั้งในมุมมองของกระบวนการการอ่านและผู้ปกครอง โดยมีคะแนนภาพรวมอยู่ที่ 6.95 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน (จำแนกเป็น กระบวนการการอ่าน 7.05 คะแนน และ ผู้ปกครอง 6.84 คะแนน) หากพิจารณารายโมเดลการทำงานจะพบว่า โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ 7.00 คะแนน (จำแนกเป็น กระบวนการการอ่าน 7.20 คะแนน และ ผู้ปกครอง 6.79 คะแนน) โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือ 7.15 คะแนน (จำแนกเป็น กระบวนการการอ่าน 7.33 คะแนน และ ผู้ปกครอง 6.97 คะแนน) โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 5.97 คะแนน (จำแนกเป็น กระบวนการการอ่าน 5.90 คะแนน และ ผู้ปกครอง 6.04 คะแนน) และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ 7.89 คะแนน (จำแนกเป็น กระบวนการการอ่าน 7.93 คะแนน และ ผู้ปกครอง 7.85 คะแนน)

ตารางที่ 4.4 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาผ่านทางมุมมองของกระบวนการ อ่าน อาน อ่าน

	โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา								โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็ก				โมเดลพื้นที่เรียนรู้				ภาพรวมโครงการ			
	ภาคใต้				ภาคเหนือ				แบบชุมชนนำ				ทางชุมชนออนไลน์							
	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน
การสะกดคำ/การจดจำคำศัพท์ของเด็ก	0.00%	63.16%	36.84%	6.84	0.00%	66.67%	33.33%	6.67	0.00%	81.25%	18.75%	5.94	0.00%	69.23%	30.77%	6.54	0.00%	69.84%	30.16%	6.51
อุปนิสัยรักการอ่านของเด็ก	0.00%	52.63%	47.37%	7.37	0.00%	53.33%	46.67%	7.33	0.00%	75.00%	25.00%	6.25	0.00%	30.77%	69.23%	8.46	0.00%	53.97%	46.03%	7.30
ความสุขในการอ่านหนังสือของเด็ก	0.00%	42.11%	57.89%	7.89	0.00%	40.00%	60.00%	8.00	0.00%	56.25%	43.75%	7.19	0.00%	30.77%	69.23%	8.46	0.00%	42.86%	57.14%	7.86
ระดับสมาธิ/การจดจ่อของเด็ก	0.00%	52.63%	47.37%	7.37	0.00%	53.33%	46.67%	7.33	0.00%	81.25%	18.75%	5.94	0.00%	38.46%	61.54%	8.08	0.00%	57.14%	42.86%	7.14
ระดับการใช้คำศัพท์ของเด็ก	0.00%	68.42%	31.58%	6.58	0.00%	66.67%	33.33%	6.67	0.00%	93.75%	6.25%	5.31	0.00%	38.46%	61.54%	8.08	0.00%	68.25%	31.75%	6.59
ระดับทักษะการอ่านภาพของเด็ก	0.00%	42.11%	57.89%	7.89	0.00%	46.67%	53.33%	7.67	0.00%	68.75%	31.25%	6.56	0.00%	23.08%	76.92%	8.85	0.00%	46.03%	53.97%	7.70
ระดับทักษะการคิด/จินตนาการ/ความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก	0.00%	52.63%	47.37%	7.37	0.00%	40.00%	60.00%	8.00	6.25%	75.00%	18.75%	5.63	0.00%	46.15%	53.85%	7.69	1.59%	53.97%	44.44%	7.14
ระดับทักษะการเขียนของเด็ก (ประเมินเฉพาะเด็กระดับประถมศึกษา)	0.00%	73.68%	26.32%	6.32	0.00%	60.00%	40.00%	7.00	25.00%	62.50%	12.50%	4.38	0.00%	53.85%	46.15%	7.31	6.35%	63.49%	30.16%	6.19
คะแนนการประเมินในมุมมองของกระบวนการ (10 คะแนน)	7.20				7.33				5.90				7.93				7.05			
การเปลี่ยนแปลงของเด็กที่ดีขึ้นเป็นผลจากชุดอ่านหนังสือมากน้อยแค่ไหน (10 คะแนน)	8.42				8.20				8.56				9.00				8.52			
จำนวนเด็กที่ยืมหนังสือกลับบ้านโดยเฉลี่ยต่อกระบวนการ 1 ท่าน	3 คนต่อกระบวนการหนึ่งคน				8 คนต่อกระบวนการหนึ่งคน				5 คนต่อกระบวนการหนึ่งคน				5 คนต่อกระบวนการหนึ่งคน				5 คนต่อกระบวนการหนึ่งคน			

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

ตารางที่ 4.5 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาผ่านทางมุมมองของผู้ปกครอง

	โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา								โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็ก				โมเดลพื้นที่เรียนรู้				ภาพรวมโครงการ			
	ภาคใต้				ภาคเหนือ				แบบชุมชนนำ				ทางชุมชนออนไลน์							
	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน
การสะกดคำ/การจดจำคำศัพท์ของเด็ก	0.00%	68.42%	31.58%	6.58	0.00%	61.54%	38.46%	6.92	0.00%	91.67%	8.33%	5.42	0.00%	44.44%	55.56%	7.78	0.00%	67.92%	32.08%	6.60
อุปนิสัยรักการอ่านของเด็ก	0.00%	70.00%	30.00%	6.50	0.00%	69.23%	30.77%	6.54	0.00%	83.33%	16.67%	5.83	0.00%	55.56%	44.44%	7.22	0.00%	70.37%	29.63%	6.48
ความสุขในการอ่านหนังสือของเด็ก	0.00%	65.00%	35.00%	6.75	0.00%	46.15%	53.85%	7.69	0.00%	75.00%	25.00%	6.25	0.00%	33.33%	66.67%	8.33	0.00%	57.41%	42.59%	7.13
ระดับสมาธิ/การจดจ่อของเด็ก	0.00%	80.00%	20.00%	6.00	0.00%	69.23%	30.77%	6.54	0.00%	83.33%	16.67%	5.83	0.00%	44.44%	55.56%	7.78	0.00%	72.22%	27.78%	6.39
ระดับการใช้คำศัพท์ของเด็ก	0.00%	55.00%	45.00%	7.25	0.00%	76.92%	23.08%	6.15	0.00%	83.33%	16.67%	5.83	0.00%	33.33%	66.67%	8.33	0.00%	62.96%	37.04%	6.85
ระดับทักษะการอ่านภาพของเด็ก	0.00%	55.00%	45.00%	7.25	0.00%	61.54%	38.46%	6.92	0.00%	75.00%	25.00%	6.25	0.00%	44.44%	55.56%	7.78	0.00%	59.26%	40.74%	7.04
ระดับทักษะการคิด/จินตนาการ/ความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก	0.00%	40.00%	60.00%	8.00	0.00%	38.46%	61.54%	8.08	0.00%	66.67%	33.33%	6.67	0.00%	33.33%	66.67%	8.33	0.00%	44.44%	55.56%	7.78
ระดับทักษะการเขียนของเด็ก (ประเมินเฉพาะเด็กระดับประถมศึกษา)	0.00%	80.00%	20.00%	6.00	0.00%	61.54%	38.46%	6.92	0.00%	75.00%	25.00%	6.25	0.00%	55.56%	44.44%	7.22	0.00%	70.37%	29.63%	6.48
คะแนนการประเมินในมุมมองของผู้ปกครอง (10 คะแนน)	6.79				6.97				6.04				7.85				6.84			
ระดับความพอใจของผู้ปกครองที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นของบุตรหลาน	9.00				8.00				7.08				9.00				8.33			

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

ตารางที่ 4.6 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาผ่านทางมุมมองของกระบวนการ อ่าน อาน อ้าน และ ผู้ปกครอง

	โมเดลโลกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา						โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็ก			โมเดลพื้นที่เรียนรู้			ภาพรวมโครงการ		
	ภาคใต้			ภาคเหนือ			แบบชุมชนนำ			ทางชุมชนออนไลน์					
	คะแนนของ กระบวนการ	คะแนนของ ผู้ปกครอง	คะแนน เฉลี่ย	คะแนนของ กระบวนการ	คะแนนของ ผู้ปกครอง	คะแนน เฉลี่ย	คะแนนของ กระบวนการ	คะแนนของ ผู้ปกครอง	คะแนน เฉลี่ย	คะแนนของ กระบวนการ	คะแนนของ ผู้ปกครอง	คะแนน เฉลี่ย	คะแนนของ กระบวนการ	คะแนนของ ผู้ปกครอง	คะแนน เฉลี่ย
การสะกดคำ/การจดจำคำศัพท์ ของเด็ก	6.84	6.58	6.71	6.67	6.92	6.80	5.94	5.42	5.68	6.54	7.78	7.16	6.51	6.60	6.56
อุปนิสัยรักการอ่านของเด็ก	7.37	6.50	6.94	7.33	6.54	6.94	6.25	5.83	6.04	8.46	7.22	7.84	7.30	6.48	6.89
ความสุขในการอ่านหนังสือของเด็ก	7.89	6.75	7.32	8.00	7.69	7.85	7.19	6.25	6.72	8.46	8.33	8.40	7.86	7.13	7.50
ระดับสมาธิ/การจดจ่อของเด็ก	7.37	6.00	6.69	7.33	6.54	6.94	5.94	5.83	5.89	8.08	7.78	7.93	7.14	6.39	6.77
ระดับการใช้คำศัพท์ของเด็ก	6.58	7.25	6.92	6.67	6.15	6.41	5.31	5.83	5.57	8.08	8.33	8.21	6.59	6.85	6.72
ระดับทักษะการอ่านภาพของเด็ก	7.89	7.25	7.57	7.67	6.92	7.30	6.56	6.25	6.41	8.85	7.78	8.32	7.70	7.04	7.37
ระดับทักษะการคิด/จินตนาการ/ ความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก	7.37	8.00	7.69	8.00	8.08	8.04	5.63	6.67	6.15	7.69	8.33	8.01	7.14	7.78	7.46
ระดับทักษะการเขียนของเด็ก (ประเมินเฉพาะเด็กระดับ ประถมศึกษา)	6.32	6.00	6.16	7.00	6.92	6.96	4.38	6.25	5.32	7.31	7.22	7.27	6.19	6.48	6.34
คะแนนการประเมิน ในมุมมองภาพรวม (10 คะแนน)	7.20	6.79	7.00	7.33	6.97	7.15	5.90	6.04	5.97	7.93	7.85	7.89	7.05	6.84	6.95

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

สำหรับผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มที่สาม คือ ผู้ปกครองของเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษาไทยที่ได้รับการสอนจากกระบวนกร อ่าน อาน อ้าน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องของโครงการ โดยหลังจากเด็กเข้าร่วมการเรียนรู้แล้วกลับมาที่บ้านทำให้ครอบครัวมีสัมพันธภาพในครอบครัวที่ดีขึ้นผ่านการอ่านหนังสือร่วมกัน หรือ เกิดการพูดคุยกันในครอบครัวมากขึ้นจากการที่เด็กนำเรื่องราวในหนังสือจากที่โรงเรียนมาเล่าให้ผู้ปกครองฟัง อีกทั้งอาจยังทำให้ผู้ปกครองได้รับการพัฒนาทางด้านภาษาโดยเฉพาะกลุ่มที่ใช้ภาษาถิ่น สามารถแสดงผลการประเมินได้ดังตารางที่ 4.7

จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า หลังจากทีกระบวนกรการอ่านนำชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน มาใช้ในชั้นเรียน แล้วเปิดโอกาสให้เด็กสามารถยืมหนังสือกลับไปในช่วงหลังเลิกเรียนหรือวันหยุดได้ ทำให้ครอบครัวมีการอ่านหนังสือร่วมกันมากขึ้นคิดเป็น 7.6 คะแนน จำแนกเป็น โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ 7.4 คะแนน โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือ 8.27 คะแนน โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 7.82 คะแนน และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ 6.2 คะแนน อีกทั้ง ยังทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์พูดคุยเรื่องราวที่เกิดขึ้นในโรงเรียนที่สูงขึ้น คิดเป็น 8.33 คะแนน จำแนกเป็น โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ 8.27 คะแนน โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือ 8.36 คะแนน โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 8.64 คะแนน และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ 7.8 คะแนน

ผลการประเมินระดับทักษะการอ่านของผู้ปกครอง และ ระดับทักษะการสื่อสารของผู้ปกครอง พบว่า ในภาพรวมมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น โดยมีคะแนนโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 6.53 จำแนกเป็น โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ 6.97 คะแนน โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือ 6.82 คะแนน โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 5.45 คะแนน และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ 7.00 คะแนน

อีกทั้ง ยังมีการประเมินการเปลี่ยนแปลงของอุปนิสัยรักการอ่านของผู้ปกครอง และ ทักษะการอ่านหนังสือนิทาน พบว่า ในภาพรวมมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นเช่นเดียวกัน หากพิจารณาคะแนนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้ง 4 ด้าน พบว่า มีคะแนนโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 6.31 จำแนกเป็น โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ 6.34 คะแนน โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือ 6.59 คะแนน โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 5.68 คะแนน และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ 7.00 คะแนน

ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีการประเมินความเต็มใจจ่าย (Willingness to pay) ควบคู่กับการประเมินความสามารถที่จะจ่าย (Ability to pay) ของผู้ปกครองต่อการเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นข้างต้น พบว่า ความเต็มใจจ่ายในภาพรวมอยู่ที่ 352.28 บาท จำแนกเป็น โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคใต้ 359.07 บาท โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือ 386.36 บาท โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 244.44 บาท และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ 452.40 บาท

ตารางที่ 4.7 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ปกครองของเด็กในพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านภาษา

	โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา								โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็ก				โมเดลพื้นที่เรียนรู้				ภาพรวมโครงการ			
	ภาคใต้				ภาคเหนือ				แบบชุมชนนำ				ทางชุมชนออนไลน์							
	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน	ไม่เปลี่ยนแปลง	ดีขึ้น	ดีขึ้นมาก	คะแนน
อุปนิสัยรักการอ่านของผู้ปกครอง	0.00%	92.86%	7.14%	5.36	0.00%	81.82%	18.18%	5.91	0.00%	72.73%	27.27%	6.36	0.00%	80.00%	20.00%	6.00	0.00%	82.93%	17.07%	5.85
ทัศนคติต่อหนังสือนิทาน	0.00%	78.57%	21.43%	6.07	0.00%	63.64%	36.36%	6.82	0.00%	90.91%	9.09%	5.45	0.00%	40.00%	60.00%	8.00	0.00%	73.17%	26.83%	6.34
ระดับทักษะการอ่านของผู้ปกครอง	0.00%	71.43%	28.57%	6.43	0.00%	63.64%	36.36%	6.82	0.00%	90.91%	9.09%	5.45	0.00%	60.00%	40.00%	7.00	0.00%	73.17%	26.83%	6.34
ระดับทักษะการสื่อสารของผู้ปกครอง	0.00%	50.00%	50.00%	7.50	0.00%	63.64%	36.36%	6.82	0.00%	90.91%	9.09%	5.45	0.00%	60.00%	40.00%	7.00	0.00%	65.85%	34.15%	6.71
คะแนนการประเมินการเปลี่ยนแปลงของผู้ปกครอง (10 คะแนน)	6.34				6.59				5.68				7.00				6.31			
ระดับการเปลี่ยนแปลงของการอ่านหนังสือในครอบครัว	7.40				8.27				7.82				6.20				7.60			
ระดับการเปลี่ยนแปลงการมีปฏิสัมพันธ์พูดคุยเรื่องราวที่เกิดขึ้นในโรงเรียน	8.27				8.36				8.64				7.80				8.33			
มูลค่าความเต็มใจจ่าย	359.07 บาท				386.36 บาท				244.44 บาท				452.40 บาท				352.28 บาท			

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

บทที่ 5

ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคม

ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้

การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on investment: SROI) เป็นการประเมินผลลัพธ์สุทธิ (Net Outcome) หรือ ผลกระทบ (Impact) ให้อยู่ในรูปของตัวเงิน เพื่อพิจารณาความคุ้มค่าของโครงการ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการดำเนินกิจกรรมในโครงการนี้ประกอบด้วยหลายกลุ่ม โดยกลุ่มแรกคือ กระบวนการการอ่าน ซึ่งถือเป็นผลผลิตโดยตรงจากโครงการ ทั้งนี้ กระบวนการได้นำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมภายใต้กิจกรรมของโครงการ ไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสุขในการอ่าน และการสะกดคำให้กับเด็กอายุระหว่าง 3 – 9 ปี ซึ่งเด็กกลุ่มนี้ถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มที่สอง นอกจากนี้ การยืมหนังสือกลับไปอ่านที่บ้านยังเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัวกลายเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอีกกลุ่มหนึ่งของโครงการ อีกทั้ง กระบวนการการอ่านบางคนยังได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้รับให้แก่ผู้อื่น ส่งผลให้เกิดกระบวนการรุ่นใหม่ และมีการขยายผลการเรียนรู้ไปสู่เด็กที่มีปัญหาด้านภาษาในวงกว้างมากยิ่งขึ้น

ในบทนี้จะเป็นการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ จากผลลัพธ์ของผู้มีส่วนได้เสียที่เปลี่ยนแปลงไปดังที่กล่าวไว้ในบทก่อนหน้านี โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นผลลัพธ์ที่ไม่เป็นตัวเงินเท่านั้น ทำให้ผลตอบแทนทางสังคมที่เกิดขึ้นเป็นผลตอบแทนทางสังคมที่ไม่เป็นตัวเงินเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ ผลการประเมินจะถูกจำแนกออกเป็น 3 โมเดลตามรูปแบบการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ โมเดลในกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ โดยผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจะถูกประเมินใน 4 รูปแบบ/ฉากทัศน์ (Scenario) ที่จำแนกตามการพิจารณาต้นทุนการดำเนินกิจกรรม และ ผู้มีส่วนได้เสียที่ถูกพิจารณา โดยสามารถแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 5.1 ได้แก่

Scenario 1 เป็นการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากต้นทุนรวมทั้งหมดจากการดำเนินกิจกรรม โดยครอบคลุมทั้งต้นทุนทางตรงและทางอ้อมที่เกิดขึ้นจริง ทั้งนี้ การประเมินพิจารณาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอันประกอบไปด้วยกระบวนการการอ่าน เด็กที่มีปัญหาด้านภาษา และ ครอบครัวของเด็กที่มีการยืมหนังสืออ่าน อาน อ้าน กลับบ้าน

Scenario 2 เป็นการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากต้นทุนทางตรงเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นการคำนึงถึงต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมโดยตรงเท่านั้น โดยตัดการพิจารณาต้นทุนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมในทางตรง เช่น ค่ายานพาหนะ ค่าที่พัก และ ค่าอาหารเป็นต้น ซึ่งต้นทุนดังกล่าวจัดเป็นต้นทุนทางอ้อม ทั้งนี้ ยังคงพิจารณาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเช่นเดียวกับ Scenario 1 คือ กระบวนการการอ่าน เด็กที่มีปัญหาด้านภาษา และ ครอบครัวของเด็กที่มีการยืมหนังสืออ่าน อาน อ้าน กลับบ้าน

สำหรับ Scenario 3 และ 4 เป็นการประเมินผลตอบแทนทางสังคมในลักษณะเดียวกับ Scenario 1 และ 2 ตามลำดับ โดยมีการตั้งสมมติฐานเพิ่มเติมว่า เด็กทุกคนสามารถยืมหนังสืออ่าน อาน อ้าน กลับไปอ่านร่วมกับครอบครัวที่บ้านได้ ทั้งนี้ สมมติฐานดังกล่าวตั้งขึ้นเนื่องจากข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรม ณ พื้นที่จริง ซึ่งยังไม่สามารถจัดให้เด็กทุกคนยืมหนังสือกลับบ้านได้ทันก่อนการเก็บข้อมูล ตลอดจนข้อจำกัดด้านสัดส่วนของจำนวนหนังสืออ่าน อาน อ้าน ต่อจำนวนเด็กในห้องเรียน

ตารางที่ 5.1 การจำแนก Scenario ของการประเมินผลตอบแทนทางสังคม

		แยกตามต้นทุนการดำเนินกิจกรรม	
		ต้นทุนรวม	ต้นทุนทางตรง
แยกตามผู้มีส่วนได้เสีย	<ul style="list-style-type: none"> ▪ กระบวนการการอ่าน ▪ เด็กที่มีปัญหาด้านภาษา ▪ ครอบครัวของเด็กที่ยืมหนังสือกลับบ้านจริง 	Scenario 1	Scenario 2
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ กระบวนการการอ่าน ▪ เด็กที่มีปัญหาด้านภาษา ▪ สมมติฐาน: หากครอบครัวของเด็กทุกคนได้ยืมหนังสือกลับบ้าน 	Scenario 3	Scenario 4

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

ตัวเลขผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) เป็นตัวเลขที่แสดงถึงผลตอบแทนทางสังคมที่ได้จากการลงทุน 1 บาทของแต่ละโมเดลการทำงานของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ หรือ ทุก ๆ 1 บาทที่ลงทุนไป จะก่อให้เกิดประโยชน์กลับคืนมาในรูปของผลลัพธ์ทางสังคมมูลค่าเท่าไร ซึ่งจะช่วยประเมินความคุ้มค่าเชิงสังคมของโครงการได้ ถ้าตัวเลข SROI มีค่ามากกว่า 1 หมายความว่า โครงการสร้างผลตอบแทนทางสังคมมากกว่าทุนที่ลงทุนไป ที่สะท้อนถึงความคุ้มค่าทางสังคมในการลงทุน ในทางตรงกันข้าม ถ้า SROI มีค่าน้อยกว่า 1 หมายความว่า โครงการสามารถสร้างผลตอบแทนทางสังคมน้อยกว่าทุนที่ลงทุนไป แต่ถ้า SROI เท่ากับ 1 หมายความว่าโครงการคืนผลตอบแทนทางสังคมเท่ากับเงินลงทุนพอดี หรือเรียกได้ว่าเป็นจุดคุ้มทุน (Break-even point) ในทางเศรษฐศาสตร์

ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของแต่ละโมเดลการทำงานในแต่ละ Scenario สามารถแสดงรายละเอียดได้ ดังนี้

5.1 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของ Scenario ที่ 1

Scenario ที่ 1 เป็นการประเมินผลตอบแทนทางสังคมภายใต้เงื่อนไขที่พิจารณาเฉพาะกลุ่มเด็กที่มีการยืมหนังสืออ่าน อาน อ้าน กลับบ้านจริงก่อนช่วงการเก็บข้อมูลเพื่อการประเมิน ทั้งนี้ การประเมินจะคำนึงถึงต้นทุนทั้งหมดที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมทั้งต้นทุนทางตรงและทางอ้อม

จากการเก็บข้อมูลพบว่าโดยเฉลี่ยทั้งโครงการมีการให้ยืมหนังสือจริงกับเด็กประมาณ 5 คนต่อกระบวนการหนึ่งคน จำแนกเป็น โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้) 3 คนต่อกระบวนการหนึ่งคน (ประมาณการทั้งโมเดล 543 คน) โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ) 8 คนต่อกระบวนการหนึ่งคน (ประมาณการทั้งโมเดล 1,136 คน) โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ 5 คนต่อกระบวนการหนึ่งคน (ประมาณการทั้งโมเดล 240 คน) และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์จำนวน 5 คนต่อกระบวนการหนึ่งคน (ประมาณการทั้งโมเดล 250 คน)

ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมแสดงในตารางที่ 5.2 พบว่า โครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ มีผลตอบแทนทางสังคมอยู่ที่ 0.66 ซึ่งสะท้อนว่าในภาพรวมของโครงการยังไม่สามารถถึงจุดคุ้มทุน ณ การเก็บข้อมูล แต่อย่างไรก็ตามหากกระบวนการอ่านมีการใช้ชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน อย่างต่อเนื่องกับเด็กในรุ่นถัดไป สามารถทำให้ผลตอบแทนทางสังคมนำไปสู่จุดคุ้มทุนได้ในอนาคต ซึ่งสามารถพิจารณารายโมเดลการทำงานได้ดังนี้

โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ) จะมีค่า SROI อยู่ที่ 1.31 บาท หมายความว่า การลงทุนในโครงการดังกล่าวทุก 1 บาท ก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบของผลลัพธ์ทางสังคมอยู่ที่ 1.31 บาท ซึ่งสามารถบ่งชี้ว่ามีความคุ้มค่าในการลงทุน

ในส่วนโมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้) โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ ยังมีค่า SROI น้อยกว่า 1 แต่อย่างไรก็ตาม สามารถอธิบายเหตุผลของตัวเลขดังกล่าวที่ต่ำกว่า 1 ได้ว่า การดำเนินโครงการมีต้นทุนทางอ้อมค่อนข้างสูงที่เป็นต้นทุนที่ไม่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินกิจกรรมโดยตรงแต่ไม่สามารถขาดได้ เช่น ค่าเดินทาง และ ค่าที่พัก เป็นต้น จึงนำไปสู่การวิเคราะห์ SROI ใน Scenario ที่ 1 ที่พิจารณาเฉพาะต้นทุนทางตรง หรือต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมโดยตรงเท่านั้น เช่น ค่าชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน ค่าสถานที่ประชุม และ ค่าวิทยากร เป็นต้น

อีกทั้ง เมื่อเปรียบเทียบรายโมเดลการทำงานจะพบว่าโมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ) มีค่า SROI มากกว่า 1 เพียงแค่โมเดลเดียว เนื่องจาก ต้นทุนต่อหน่วยในการดำเนินค่าที่ต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับโมเดลการทำงานอื่น ๆ (ดังตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 5.2 ผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ของ Scenario ที่ 1

Scenario ที่ 1	โมเดลโลก เชิงโครงสร้าง ทางการศึกษา (ภาคเหนือ)	โมเดลโลก เชิงโครงสร้าง ทางการศึกษา (ภาคใต้)	โมเดลพื้นที่ พัฒนาเด็ก แบบชุมชนนำ	โมเดลพื้นที่ เรียนรู้ ทางชุมชน ออนไลน์	โครงการ ปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน
SROI ของกระบวนการอ่าน	0.20	0.18	0.08	0.10	0.14
SROI ของเด็กและผู้ปกครอง	1.10	0.24	0.12	0.61	0.52
SROI รวม	1.31	0.41	0.20	0.71	0.66

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

5.2 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของ Scenario ที่ 2

Scenario ที่ 2 เป็นการประเมินผลตอบแทนทางสังคมภายใต้เงื่อนไขที่พิจารณาเฉพาะกลุ่มเด็กที่มีการยืมหนังสืออ่าน อาน อ้าน กลับบ้านจริง ก่อนช่วงการเก็บข้อมูลเพื่อการประเมิน ทั้งนี้ การประเมินจะคำนึงถึงต้นทุนทางตรงที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมโดยตรงเท่านั้น

ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมแสดงในตารางที่ 5.3 พบว่า โครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ มีผลตอบแทนทางสังคมอยู่ที่ 1.35 ซึ่งสะท้อนว่าในภาพรวมของโครงการ ความคุ้มค่าทางสังคมในการลงทุน ซึ่งสามารถพิจารณารายโมเดลการทำงานได้ดังนี้

โมเดลโลกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาทางภาคเหนือและทางภาคใต้มีค่า SROI อยู่ที่ 2.67 และ 1.17 บาท ตามลำดับ หมายความว่า การลงทุนในโครงการดังกล่าวทุก 1 บาท ก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบของผลลัพธ์ทางสังคมแก่พื้นที่ภาคเหนืออยู่ที่ 2.67 บาท และ พื้นที่ภาคใต้ 1.17 บาท

ในส่วนโมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ มีค่า SROI อยู่ที่ 0.60 บาท และ 0.96 บาท ตามลำดับ ซึ่งยังมีตัวเลข SROI ต่ำกว่า 1 อยู่เช่นเดียวกับการประเมินใน Scenario ที่ 1

จะเห็นได้ว่าการทำกิจกรรมด้านการอ่านสำหรับเด็กและเยาวชนของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ มีความคุ้มค่าทางสังคมกับกลุ่มที่มีความเปราะบางทางด้านภาษาไทย หรือ ใช้ภาษาถิ่นเป็นภาษาหลักในการดำเนินชีวิต ดั้งพื้นที่ภาคเหนือและภาคใต้ ของโมเดลโลกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา ซึ่งแตกต่างกับโมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ และ โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ ที่ใช้หนังสือกับเด็กที่มีความหลากหลายทางด้านภาษา

ดังนั้น จากผลการประเมินสามารถบ่งชี้ได้ว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Critical Success factor: CSFs) คือ การใช้ชุดหนังสืออ่าน อาน อ้านกับเด็กและเยาวชนที่มีความเปราะบางทางด้านภาษา

ตารางที่ 5.3 ผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ของ Scenario ที่ 2

Scenario ที่ 2	โมเดลโลก เชิงโครงสร้าง ทางการศึกษา (ภาคเหนือ)	โมเดลโลก เชิงโครงสร้าง ทางการศึกษา (ภาคใต้)	โมเดลพื้นที่ พัฒนาเด็ก แบบชุมชนนำ	โมเดลพื้นที่ เรียนรู้ ทางชุมชน ออนไลน์	โครงการ ปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน
SROI ของกระบวนการอ่าน	0.42	0.50	0.31	0.12	0.34
SROI ของเด็กและผู้ปกครอง	2.25	0.66	0.28	0.84	1.01
SROI รวม	2.67	1.17	0.60	0.96	1.35

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

5.3 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของ Scenario ที่ 3

Scenario ที่ 3 เป็นการประเมินผลตอบแทนทางสังคมภายใต้สมมติฐานที่เด็กทุกคนมีการยืมหนังสืออ่าน อาน อ้าน กลับบ้าน แล้วใช้เวลาร่วมกันกับผู้ปกครองในการอ่านหนังสือ ทั้งนี้ การประเมินใน Scenario นี้จะคำนึงถึงต้นทุนทั้งหมดที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมทั้งต้นทุนทางตรงและทางอ้อม

ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมแสดงในตารางที่ 5.4 พบว่า โครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ มีผลตอบแทนทางสังคมอยู่ที่ 1.71 ซึ่งสะท้อนถึงความคุ้มค่าในการลงทุนในภาพรวมโครงการ ซึ่งสามารถพิจารณารายโมเดลการทำงานได้ดังนี้

โมเดลโลกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ) จะมีค่า SROI อยู่ที่ 2.19 บาท หมายความว่า การลงทุนในโครงการดังกล่าวทุก 1 บาท ก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบของผลลัพธ์ทางสังคมอยู่ที่ 2.19 บาท ในส่วนโมเดลโลกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้) มีค่า SROI อยู่ที่ 2.28 บาท หมายความว่า การลงทุนในโครงการดังกล่าวทุก 1 บาท ก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบของผลลัพธ์ทางสังคมอยู่ที่ 2.28 บาท ซึ่งโมเดลทั้งสองมีค่าใกล้เคียงกัน โดยมีค่า SROI มากกว่า 1 สามารถชี้ชัดได้ว่ามีความคุ้มค่าในการลงทุน

สำหรับโมเดลโมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์มีความคุ้มค่าในการลงทุนเช่นเดียวกัน โดยมีค่า SROI อยู่ที่ 1.77 บาท หมายความว่า การลงทุนในโครงการดังกล่าวทุก 1 บาท ก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบของผลลัพธ์ทางสังคมอยู่ที่ 1.77 บาท ซึ่งมีขนาดผลตอบแทนทางสังคมต่ำกว่าสองโมเดลแรกเล็กน้อย สามารถสะท้อนได้ว่า ลักษณะการทำงานเพื่อสังคมด้านการอ่านของเด็กและเยาวชนของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน น่าจะมีความเหมาะสมกับการอบรมในรูปแบบออนไลน์มากกว่าออนไลน์ที่สามารถสร้างความเข้าใจในเรื่องของการสร้างกระบวนการอ่านได้อย่างเหมาะสม

ในส่วนของโมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำยังไม่คุ้มทุนในปีแรกที่มีค่า SROI อยู่ที่ 0.59 เนื่องจากต้นทุนการดำเนินงานมีต้นทุนทางอ้อมค่อนข้างสูงที่เป็นค่าใช้จ่ายในการสนับสนุนค่าเดินทาง ค่าที่พัก ให้กับกระบวนการในแต่ละจังหวัดทั่วไทยเพื่อเข้าร่วมการอบรมที่กรุงเทพฯ

สรุปได้ว่า ภายใต้การพิจารณาต้นทุนรวม การดำเนินโครงการในภาพรวมมีความคุ้มค่าในการลงทุนที่สามารถสร้างผลตอบแทนให้กับสังคมทั้งกระบวนการการอ่าน เด็กที่มีปัญหาทางภาษา และ ครอบครัวของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีกลุ่มเด็กที่มีความเปราะบางทางด้านภาษาหรือกลุ่มที่ใช้ภาษาถิ่นเป็นหลักในการดำรงชีวิต อีกทั้งเมื่อเปรียบเทียบผลการประเมินกับ Scenario ที่ 1 ที่ประเมินด้วยตรงทุนทั้งหมดเหมือนกัน แต่ใน Scenario นี้จะมีสมมุติฐานที่เด็กทุกคนได้ยืมหนังสือกลับบ้านและอ่านหนังสือร่วมกันในครอบครัว จะพบว่ากระบวนการยืมหนังสือกลับบ้านและอ่านหนังสือร่วมกันในครอบครัวสามารถทำให้ค่าผลตอบแทนทางสังคมสูงขึ้นอย่างยิ่ง ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Critical Success factors) อีกปัจจัย คือ การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสามารถยืมหนังสือกลับบ้านไปใช้เวลาอ่านหนังสือร่วมกันในครอบครัว

ตารางที่ 5.4 ผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ของ Scenario ที่ 3

Scenario ที่ 3	โมเดลโลกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ)	โมเดลโลกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้)	โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ	โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์	โครงการปฏิบัติการอ่าน อาน อ้าน
SROI ของกระบวนการอ่าน	0.20	0.18	0.08	0.10	0.14
SROI ของเด็กและผู้ปกครอง	1.98	2.10	0.51	1.67	1.56
SROI รวม	2.19	2.28	0.59	1.77	1.71

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

5.4 ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของ Scenario ที่ 4

Scenario ที่ 4 เป็นการประเมินผลตอบแทนทางสังคมภายใต้เงื่อนไขที่พิจารณาเด็กทุกคนมีการยืมหนังสืออ่าน อาน อ้าน กลับบ้าน และประเมินด้วยต้นทุนทางตรงเท่านั้น

ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมแสดงในตารางที่ 5.5 พบว่า โครงการปฏิบัติการอ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ มีผลตอบแทนทางสังคมอยู่ที่ 3.80 ซึ่งสะท้อนถึงความคุ้มค่าในการลงทุนในภาพรวมโครงการ ซึ่งสามารถพิจารณารายโมเดลการทำงานได้ดังนี้

โมเดลโลกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ) จะมีค่า SROI อยู่ที่ 4.46 บาท หมายความว่า การลงทุนในโครงการดังกล่าวทุก 1 บาท ก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบของผลลัพธ์ทางสังคมอยู่ที่ 4.46 บาท ในส่วนโมเดลโลกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้) มีค่า SROI อยู่ที่ 6.43 บาท หมายความว่า การลงทุนในโครงการดังกล่าวทุก 1 บาท ก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบของผลลัพธ์ทางสังคมอยู่ที่ 6.43 บาท ซึ่งโมเดลทั้งสองมีค่า SROI มากกว่า 1 สามารถชี้ชัดได้ว่ามีความคุ้มค่าในการลงทุน

สำหรับโมเดลโมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์มีความคุ้มค่าในการลงทุนเช่นเดียวกัน โดยมีค่า SROI อยู่ที่ 2.10 บาท หมายความว่า การลงทุนในโครงการดังกล่าวทุก 1 บาท ก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบของผลลัพธ์ทางสังคมอยู่ที่ 2.10 บาท

ในส่วนของโมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ ที่ใน Scenario ที่ 1 พิจารณาจากต้นทุนรวม พบว่ากิจกรรมดังกล่าวยังไม่ถึงจุดคุ้มทุน แต่หากพิจารณาเฉพาะต้นทุนทางตรงกลับพบว่าผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนมีความคุ้มค่า ที่มีตัวเลขอยู่ที่ 2.23 หรือกล่าวได้ว่า การลงทุนในโครงการดังกล่าวทุก 1 บาท ก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปของผลลัพธ์ทางสังคมอยู่ที่ 2.23 บาท

สรุปได้ว่า ภายใต้การพิจารณาเฉพาะต้นทุนทางตรง ทุกโมเดลการทำงานสามารถสร้างความคุ้มค่าหรือสร้างมูลค่าให้กับสังคมได้อย่างดี โดยสามารถชี้ให้เห็นว่าโมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำที่ใน Scenario ที่ 1 ยังไม่มีความคุ้มค่าในการลงทุน แต่ใน Scenario ที่ 2 กลับมีความคุ้มค่าในการลงทุน เนื่องจากรูปแบบการทำงานของโมเดลดังกล่าวเป็นการสนับสนุนงบประมาณให้กระบวนการในแต่ละจังหวัดมารวมกันเพื่ออบรมความเป็นกระบวนการอ่านร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นวิธีที่สร้างภาระทางด้านต้นทุนให้กับโครงการ โดยมีความแตกต่างกับโมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษาที่เจ้าของโครงการลงพื้นที่เพื่ออบรมให้กับกระบวนการในจังหวัดและพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้จึงมีต้นทุนดังกล่าวที่จัดว่าเป็นต้นทุนทางอ้อมน้อยกว่าโดยเปรียบเทียบ

ตารางที่ 5.5 ผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ของ Scenario ที่ 4

Scenario ที่ 4	โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ)	โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้)	โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ	โมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์	โครงการปฏิบัติการอ่าน อาน อ้าน
SROI ของกระบวนการอ่าน	0.42	0.50	0.31	0.12	0.34
SROI ของเด็กและผู้ปกครอง	4.04	5.93	1.91	1.98	3.47
SROI รวม	4.46	6.43	2.23	2.10	3.80

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

5.5 สรุปผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของทั้ง 4 Scenario

จากการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการปฏิบัติการอ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ ที่กล่าวมาทั้ง 4 Scenario ข้างต้น สามารถแสดงตัวเลขสรุปผลการประเมินได้ดังตารางที่ 5.6 โดยสามารถสรุปได้ว่า โครงการดังกล่าวมีความคุ้มค่าในการลงทุนด้านสังคมโดยเฉพาะในการเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงหนังสือได้อย่างเท่าเทียมและมีส่วนร่วมจากครอบครัว

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้ประเมินสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Critical Success factors) ของโครงการปฏิบัติการอ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ที่จะเป็นปัจจัยที่ขับเคลื่อนทำให้เกิดความคุ้มค่าทางสังคมในการลงทุนในระดับที่สูงขึ้นมีอยู่ด้วยกัน 2 ปัจจัย ได้แก่ (1) การใช้ชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน กับเด็กและเยาวชนที่มีความเปราะบางทางด้านภาษา ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการทางด้านภาษาที่ช้ากว่ามาตรฐาน หรือ ผู้ที่ไม่ได้ใช้ภาษากลางเป็นภาษาหลัก เป็นต้น และ (2) การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสามารถยืมหนังสือกลับบ้านไปใช้เวลาอ่านหนังสือร่วมกันในครอบครัว

ตารางที่ 5.6 สรุปผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ของทั้ง 4 Scenario

	โมเดลโลก เชิงโครงสร้าง ทางการศึกษา (ภาคเหนือ)	โมเดลโลก เชิงโครงสร้าง ทางการศึกษา (ภาคใต้)	โมเดลพื้นที่ พัฒนาเด็ก แบบชุมชนนำ	โมเดลพื้นที่ เรียนรู้ ทางชุมชน ออนไลน์	โครงการ ปฏิบัติการ อ่าน อาน อ่าน
Scenario ที่ 1 เด็กยืมหนังสือจริง + ต้นทุนทั้งหมด	1.31	0.41	0.20	0.71	0.66
Scenario ที่ 2 เด็กยืมหนังสือจริง + ต้นทุนทางตรง	2.67	1.17	0.60	0.96	1.35
Scenario ที่ 3 เด็กทุกคนยืมหนังสือ + ต้นทุนทั้งหมด	2.19	2.28	0.59	1.77	1.71
Scenario ที่ 4 เด็กทุกคนยืมหนังสือ + ต้นทุนทางตรง	4.46	6.43	2.23	2.10	3.80

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

6.1 สรุปผลการศึกษา

แผนงานยุทธศาสตร์สร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมูลนิธิสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน ได้จัดทำโครงการ อ่าน อาน อ้าน: ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะการอ่านของเด็กไทย โดยเฉพาะในช่วงวัย 3-9 ปี ผ่านการออกแบบหนังสือฝึกอ่านตามระดับ (Level book) ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการของเด็ก เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องการอ่านไม่ออกหรืออ่านไม่คล่อง โครงการดังกล่าวมุ่งหวังให้เด็กมีความสุขในการเรียนรู้ และสร้างนิสัยรักการอ่านผ่านสื่อและหนังสือที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย ซึ่งจะช่วยวางรากฐานที่มั่นคงให้กับการเรียนรู้ของเด็กในระยะยาว

โครงการดังกล่าวมีกลไกการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การมีปัจจัยนำเข้า (Input) ซึ่งประกอบด้วยงบประมาณ บุคลากร และชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน ที่ใช้เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินงาน เพื่อก่อให้เกิดกิจกรรม (Activities) ของโครงการ คือ การอบรมความรู้แก่บุคลากรที่ทำงานด้านเด็กเกี่ยวกับการใช้ชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน รวมถึงการพัฒนาทักษะการอ่านนิทาน การอ่านหนังสือกับเด็ก และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมในห้องเรียน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดผลผลิต (Output) คือ ผู้เข้ารับกระบวนการการอ่านรวมทั้งสิ้นประมาณ 421 คน ที่มีความรู้ และทักษะการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก การส่งเสริมการอ่าน และ ความตระหนักในการมีส่วนร่วมของเด็ก

จากกระบวนการดำเนินงานดังกล่าว นำไปสู่ผลลัพธ์ (Outcome) ในเชิงคุณภาพที่ชัดเจนกับผู้มีส่วนได้เสีย 3 กลุ่ม ได้แก่ กระบวนการอ่าน เด็กที่มีปัญหาทางด้านภาษา และ ครอบครัวหรือผู้ปกครอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในเชิงความรู้ (Knowledge) ทศนคติ (Attitude) และพฤติกรรม (Practice) โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ภาพที่ 6.1)

ในระดับกระบวนการการอ่านได้รับการอบรมและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กผ่านการอ่านหนังสือและกิจกรรมอ่านนิทาน โดยผู้เข้าร่วมสามารถเข้าใจและตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะผู้เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งยังมีความเข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของการอ่านตั้งแต่วัยแรกเริ่ม และสามารถออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับพัฒนาการเด็กได้อย่างเหมาะสม ความรู้เหล่านี้นำไปสู่การสร้างความมั่นใจ และการสอนอ่าน/การสื่อสารและสะกดคำที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ในระดับเด็กที่มีปัญหาทางด้านภาษา ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายปลายทางของโครงการ พบว่าเด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้นอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะในด้านภาษาไทย การสะกดคำ การยอมรับฟัง และการสื่อสาร เด็กมีความสนใจในการอ่านมากขึ้น แสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม มีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการเรียนรู้ผ่านเรื่องอ่าน เช่น การตั้งคำถาม การจำเนื้อเรื่อง และการเลียนแบบพฤติกรรมของตัวละครใน

นิทาน นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กมีความสามารถในการแสดงออกทางอารมณ์และปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้เหมาะสมตามช่วงวัยของเด็กอีกด้วย

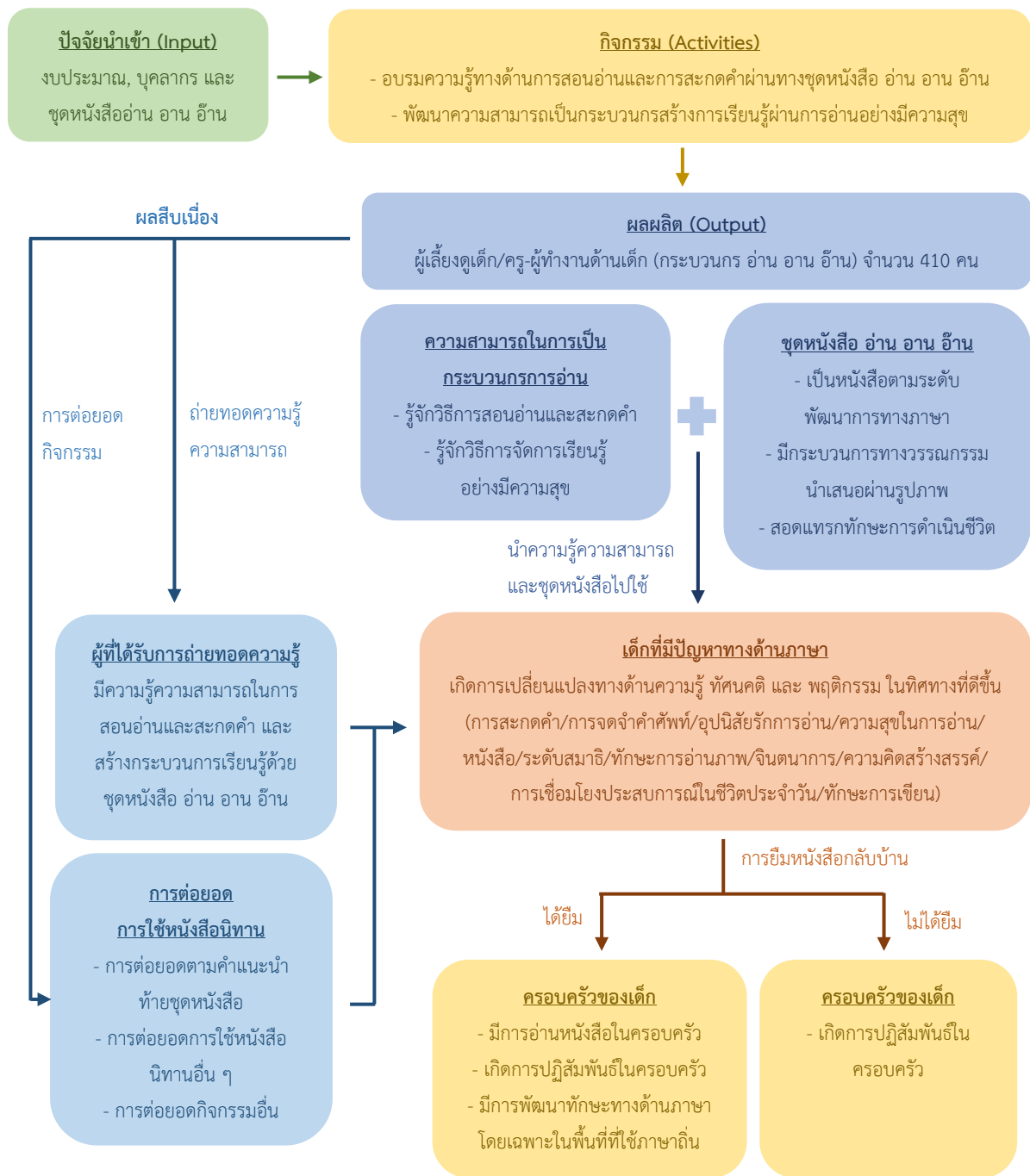
ในระดับครอบครัว ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการสะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการอ่านอย่างมีคุณภาพ โดยพบว่าในหลายพื้นที่มีการจัดระบบการยืมหนังสือนิทานให้เด็กนำกลับไปอ่านที่บ้าน ซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองมีโอกาสอ่านหนังสือกับบุตรหลานอย่างใกล้ชิดมากขึ้น กลายเป็นกิจวัตรที่ช่วยสร้างความผูกพันภายในครอบครัว นอกจากนี้ ยังพบว่าเด็กบางคนเมื่อกลับไปโรงเรียนได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับครูและเพื่อนถึงสิ่งที่ตนอ่านที่บ้าน โดยเล่าเรื่องที่ตนประทับใจหรือเรื่องที่ผู้ปกครองเคยเสริมเพิ่มเติมจากหนังสือหรือเมื่อเด็กกลับจากโรงเรียนมีการเล่าเรื่องราวให้กับผู้ปกครองฟังมากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเด็กไม่เพียงแต่รับเนื้อหา หากแต่สามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่างบ้านและโรงเรียนอีกด้วย ผลลัพธ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการนำหนังสือกลับไปอ่านที่บ้านไม่เพียงแต่สร้างโอกาสในการอ่าน แต่ยังเป็นกลไกสำคัญที่กระตุ้นบทสนทนาในครอบครัว เสริมสร้างความสัมพันธ์ และเปิดพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กอย่างรอบด้านในระยะยาว

ภายหลังการดำเนินกิจกรรมอบรมจากโครงการอ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ พบว่ากลุ่มกระบวนกรที่เข้าร่วมโครงการได้เกิดการเรียนรู้เชิงลึก และสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ต่อยอดในพื้นที่ของตนเองอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการถ่ายทอดความรู้ การสร้างเครือข่าย และการริเริ่มกิจกรรมใหม่ ๆ ที่ตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่/โรงเรียน/ชุมชน

กระบวนกรจำนวนหนึ่งได้จัดกระบวนกรเรียนรู้ภายในกลุ่มย่อยของตนเอง โดยมีการเชิญชวนครูในโรงเรียนเดียวกันเข้าร่วมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้ชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน มีการจัดกิจกรรมสาธิตการอ่านหนังสือร่วมกัน และแนะนำวิธีการอ่านนิทานให้สอดคล้องกับวัย ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของกระบวนกรในฐานะผู้ถ่ายทอด ซึ่งไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่ดำเนินกิจกรรมเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายผลให้เกิดการเรียนรู้ในระดับชุมชนอย่างกว้างขวางอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่กระบวนกรสามารถต่อยอดกิจกรรมในระดับพื้นที่ รวมถึงมีการประยุกต์ใช้สื่อมาประกอบการอ่านเพื่อเพิ่มความสนุกสนานและสร้างการมีส่วนร่วมให้กับทั้งเด็ก ผลลัพธ์เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ความรู้และทักษะที่กระบวนกรได้รับไม่ได้สิ้นสุดลงหลังจากการอบรม แต่ได้กลายเป็นฐานทุนความรู้ในการริเริ่มพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มจะนำไปสู่การพัฒนาเชิงระบบในอนาคต

ภาพที่ 6.1 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

เมื่อพิจารณาถึงผลลัพธ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า โครงการนี้มีได้เป็นเพียงกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเท่านั้น หากแต่มีลักษณะเป็นกลไกทางสังคมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจก และ ครอบคลุมอย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุนี้ การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการประเมินคุณค่าที่แท้จริงของโครงการ โดยมุ่งเน้นให้เห็นถึงคุณค่าที่เกิดขึ้นเทียบกับทรัพยากรที่ลงทุนอย่างรอบด้าน และสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเชิงนโยบายต่อไป

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมในการศึกษานี้ถูกประเมินผ่านทางทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ที่มีใจหายการประเมินว่า “ถ้าผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนกร อ่าน อาน อ้าน) ได้นำชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน (หนังสือฝึกอ่านตามระดับ) ไปสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชนวัย 3-9 ปี ที่มีปัญหาทักษะทางภาษา แล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลง ทางด้านความรู้ ทักษะ และ พฤติกรรม ของผู้มีส่วนได้เสีย”

จากผลการประเมินทั้ง 4 Scenario ที่กล่าวไว้ในบทที่ 5 โดยคณะผู้วิจัยจะใช้ Scenario ที่ 3 เป็น Best case Scenario ที่จะใช้ในการสรุปผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ โดยใน Scenario ดังกล่าวจะถูกประเมินด้วยต้นทุนทั้งหมดในการดำเนินกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนทางตรงหรือต้นทุนทางอ้อมก็ตาม และ เป็นการประเมินโดยการตั้งสมมติฐานว่า เด็กทุกคนได้ยืมหนังสือกลับบ้านไปใช้เวลาอ่านร่วมกับครอบครัวตนเอง เนื่องจาก ด้วยข้อจำกัดทางด้านระยะเวลาการประเมินที่ทำให้ทางกระบวนการอ่านไม่สามารถให้เด็กยืมหนังสือกลับบ้านไปอ่านกับครอบครัวได้ทุกคนได้ทันเวลาการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล แต่จากการลงพื้นที่ภาคสนามในการรวบรวมข้อมูล พบว่า กระบวนกรมีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะเปิดโอกาสให้กับเด็กและเยาวชนได้ยืมหนังสือ อีกทั้ง ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน ที่ยังไม่เพียงพอต่อการให้เด็กยืมได้ทุกคน จึงต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมเปิดโอกาสให้ยืมหนังสือเป็นระยะเวลาหนึ่ง

ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ ใน Scenario ที่ 3 ที่จัดว่าเป็น Best case Scenario ดังภาพที่ 6.2 พบว่า ผลตอบแทนทางสังคมในการลงทุน สะท้อนว่าการดำเนินโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ อยู่ที่ 1.71 ที่หมายความว่า การลงทุนในโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ ทุก 1 บาท สามารถสร้างผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงในภาพรวมให้กับสังคมคิดเป็นมูลค่า 1.71 บาท หากกล่าวในมุมของการเงินหมายความว่า การลงทุนในโครงการดังกล่าวสร้างผลตอบแทนทางสังคมมากขึ้น 71% ซึ่งสะท้อนถึงความคุ้มค่าในการลงทุนของโครงการในภาพรวม

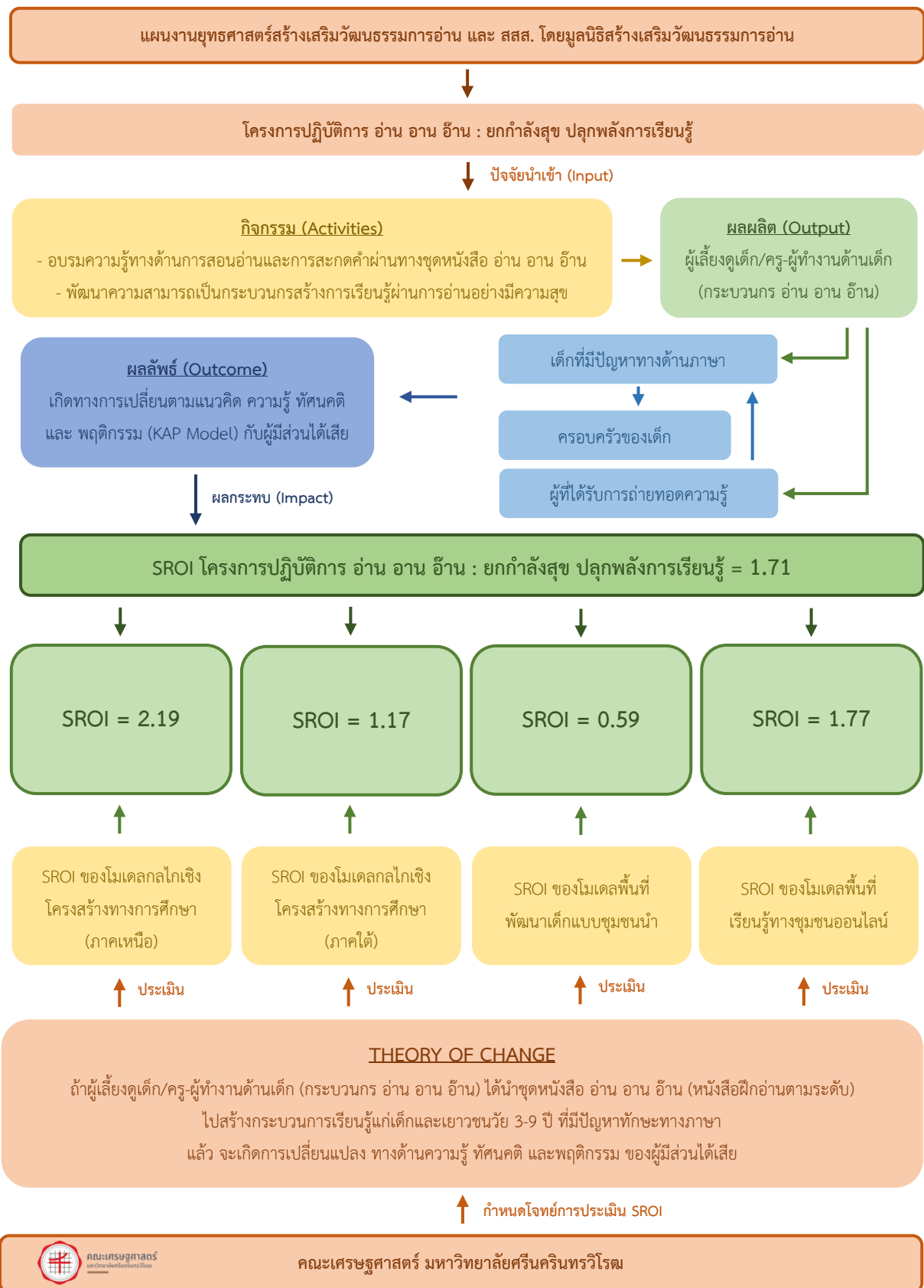
หากพิจารณาจำแนกตามโมเดลการทำงาน พบว่า โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ) มีผลตอบแทนทางสังคม อยู่ที่ 2.19 บาท โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้) มีผลตอบแทนทางสังคม อยู่ที่ 2.28 บาท ในส่วนโมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์มีผลตอบแทนทางสังคม อยู่ที่ 0.59 บาท และ โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำมีผลตอบแทนทางสังคม อยู่ที่ 1.77 บาท

เมื่อเปรียบเทียบขนาดของผลตอบแทนทางสังคมของทั้ง 4 โมเดล พบว่า โมเดลที่ขับเคลื่อนโดยกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา ทั้งในพื้นที่ภาคเหนือและภาคใต้ สร้างผลตอบแทนทางสังคมได้สูงกว่าโมเดลอื่น ๆ ทำให้ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อความสำเร็จ (Critical success factor) คือ บริบทของพื้นที่ชายขอบ ซึ่งเด็กและครอบครัวมีการใช้ภาษาถิ่นเป็นภาษาหลัก ส่งผลให้เมื่อมีการดำเนินโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ ที่เน้นทักษะการอ่าน การสะกดคำ และการสื่อสารขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กและเยาวชนด้วยชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน ที่มีความแตกต่างจากหนังสือนิทานทั่วไปในแง่ของมีการเรียงลำดับความยาก-ง่ายของภาษาอย่างเหมาะสมกับวัยเด็ก เนื้อหาสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน เชื่อมโยงเรื่องราวและตัวละครในแต่ละเล่มอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งใช้กระบวนการทางวรรณกรรมนำเสนอผ่านรูปภาพเป็นหลักในการกระตุ้นกระบวนการคิด และใช้ตัวหนังสือในปริมาณที่เหมาะสมกับวัย ทำให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างเป็นธรรมชาติ และสนุกสนาน ดังนั้น การดำเนินโครงการในพื้นที่ชายขอบจึงสามารถตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาการอ่านภาษาไทยในพื้นที่ได้ตรงจุด และสร้างผลกระทบทางสังคมในระดับสูงอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ และโมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ แม้จะสร้างผลตอบแทนทางสังคมได้ต่ำกว่าในระยะเริ่มต้น แต่ไม่ได้หมายความว่าโมเดลเหล่านี้ไม่สามารถก่อให้เกิดความคุ้มค่าทางสังคมได้ ทั้งนี้ หากมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหนึ่งจะสามารถนำไปสู่จุดคุ้มทุน (Break-even point) หรือ สร้างความคุ้มค่าทางสังคมในการลงทุนได้ในอนาคต

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเน้นการลงทุนระยะยาว การเสริมสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาเครือข่ายการอ่านในระดับชุมชน เพื่อเร่งสร้างผลตอบแทนทางสังคมในทุกโมเดลให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน อีกทั้งควรมีการใช้ชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน กับเด็กและเยาวชนที่มีความเปราะบางทางด้านภาษา และ เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสามารถยืมหนังสือกลับบ้านไปใช้เวลาอ่านหนังสือร่วมกันในครอบครัว ซึ่งปัจจัยทั้งสองถูกจัดว่าเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของโครงการที่จะสามารถขับเคลื่อนความคุ้มค่าทางสังคมในการลงทุน ดังภาพที่ 6.3

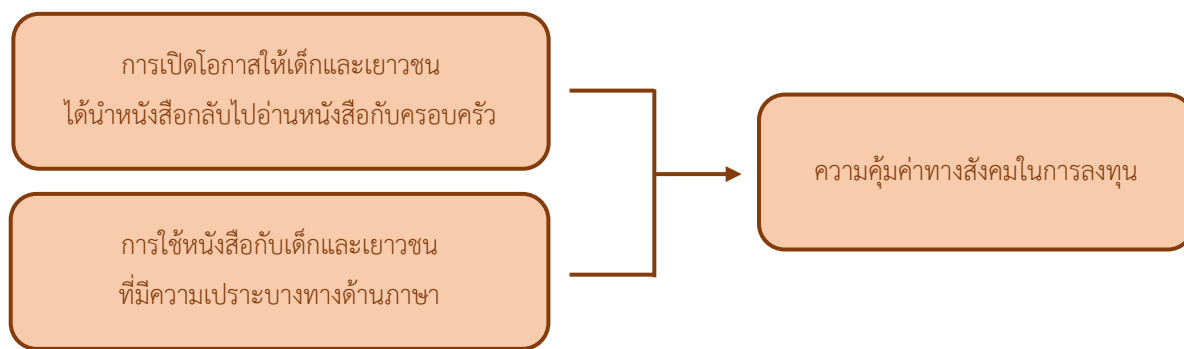
ภาพที่ 6.2 สรุปผลตอบแทนทางสังคมกรณี Best case Scenario

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

ภาพที่ 6.3 ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อความสำเร็จ (Critical success factor)

ที่มา: คณะผู้ประเมิน

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคมสะท้อนว่า ในภาพรวม การดำเนินโครงการปฏิบัติการอ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลูกพลังการเรียนรู้ มีความคุ้มค่าในการลงทุน (อ้างอิงจาก Best Case Scenario ใน Scenario ที่ 3) และ จากการประเมินปัจจัยแห่งความสำเร็จ พบว่า การเรียนรู้ด้วยการสร้างกระบวนการอ่าน ด้วยชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน จะมีประโยชน์อย่างยิ่งโดยเฉพาะกับกลุ่มเปราะบางทางภาษา (เช่น เด็กในพื้นที่ชายขอบที่ใช้ภาษาถิ่นเป็นภาษาหลัก หรือเด็กที่มีทักษะภาษาไทยต่ำกว่ามาตรฐาน) และ การเปิดโอกาสให้เด็ก และเยาวชนได้นำหนังสือกลับไปอ่านหนังสือกับครอบครัว เป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลักดันให้เกิดความคุ้มค่าทางสังคมในการลงทุน

จากผลการประเมินดังกล่าว สามารถให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการได้ว่า โครงการควรส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของกระบวนการอ่านอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้ทำงานด้านเด็กในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยกระบวนการควรทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการขยายผลสู่ชุมชน นอกจากนี้ ควรดำเนินกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์ทางสังคมในระยะยาว พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้นำหนังสือกลับไปอ่านที่บ้าน โดยส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ปกครอง ผ่านโครงการยืม-คืนหนังสือ และกิจกรรมครอบครัวอ่านหนังสือร่วมกัน เพื่อเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับสิ่งแวดล้อมในครอบครัว ส่งเสริมวัฒนธรรมการอ่าน และเพิ่มพูนทุนมนุษย์ในระดับครัวเรือนอย่างมีประสิทธิภาพ

ยิ่งไปกว่านั้น ควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับกลุ่มเด็กที่มีความเปราะบางทางภาษา เช่น เด็กในพื้นที่ชายขอบ หรือเด็กที่ใช้ภาษาถิ่นเป็นภาษาหลัก โดยเฉพาะในบริบทที่เด็กกลุ่มนี้เรียนรวมอยู่ในห้องเรียนเดียวกับเด็กทั่วไป ควรมีการจัดตั้งชั้นเรียนเสริม (Supplementary Class) หรือ กิจกรรมเสริมพัฒนาการด้านภาษา ที่ออกแบบเนื้อหาและวิธีการสอนเฉพาะ เพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่าน และการสะกดคำ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กกลุ่มเปราะบางสามารถพัฒนาได้ทัดเทียมกับเพื่อนในห้องเรียนหลัก และลดความเสี่ยงที่จะเกิดความถดถอยทางการเรียนรู้ในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- บริษัท ป่าสาละ จำกัด (2561). รายงานการประเมินผลลัพธ์ทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) และผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI). กรุงเทพฯ: บจก. ป่าสาละ
- มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด, ญัฐพล อนันต์ธนสาร, และ อรรถพันธ์ สารวงศ์ (2560). คู่มือการประเมินความคุ้มค่าของงานวิจัยของรัฐ สำหรับผู้บริหารงานวิจัย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ
- เยาวเรศ ทัพพันธุ์ (2541). การประเมินโครงการตามแนวทางเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วรวุฒิ สุวรรณระดา และคณะ (2558). “โครงการการประมาณการต้นทุนการจัดบริการดูแลระยะยาว ผู้สูงอายุในสถาบัน: กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านธรรมปกรณ์ จังหวัดเชียงใหม่.” (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย)
- สฤณี อาชวานันทกุล และ ภัทราพร แยมละออ (2560). คู่มือการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน. กรุงเทพฯ: บจก. ป่าสาละ สนับสนุนโดย กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- Breuer, E., Lee, L., De Silva, M., & Lund, C. (2015). Using theory of change to design and evaluate public health interventions: a systematic review. *Implementation Science*, 11(1), 1-17.
- Breuer, E., De Silva, M. J., Shidaye, R., Petersen, I., Nakku, J., Jordans, M. J., ... & Lund, C. (2016). Planning and evaluating mental health services in low-and middle-income countries using theory of change. *The British journal of psychiatry*, 208(s56), s55-s62.
- Mackenzie, M., & Blamey, A. (2005). The practice and the theory: lessons from the application of a theories of change approach. *Evaluation*, 11(2), 151-168.
- Mason, P., & Barnes, M. (2007). Constructing theories of change: methods and sources. *Evaluation*, 13(2), 151-170.
- Mayne, J. (2015). Useful theory of change models. *Canadian Journal of Program Evaluation*, 30(2).
- Phillips, C., & Thompson, G. (2003). What is cost-effectiveness?. *Hayward Medical Communications*.
- Sarason, I.G., Johnson, J.H., Siegel, J.M. (1978). Assessing the impact of life changes: Development of the Life Experiences Survey. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 46(5), 932-946

**โครงการการประเมินผลตอบแทนทางสังคม
ของโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้**

รองศาสตราจารย์ ดร. พีระ ตั้งธรรมรักษ์

ณัฐพล สีลีพันธ์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทสรุปผู้บริหาร

แผนงานยุทธศาสตร์สร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมูลนิธิสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน ได้จัดทำโครงการ อ่าน อาน อ้าน: ยกกำลังสุข ปลุกพลังการเรียนรู้ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะการอ่านของเด็กไทย โดยเฉพาะในช่วงวัย 3-9 ปี ผ่านการออกแบบหนังสือฝึกอ่านตามระดับ (Level book) ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการของเด็ก เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องการอ่านไม่ออกหรืออ่านไม่คล่อง โครงการดังกล่าวมุ่งหวังให้เด็กมีความสุขในการเรียนรู้ และสร้างนิสัยรักการอ่านผ่านสื่อและหนังสือที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย ซึ่งจะช่วยวางรากฐานที่มั่นคงให้กับการเรียนรู้ของเด็กในระยะยาว

โครงการดังกล่าวเริ่มตั้งแต่การมีปัจจัยนำเข้า (Input) ซึ่งประกอบด้วยงบประมาณ บุคลากร และชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน ที่ใช้เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดกิจกรรม (Activities) ของโครงการ คือ การอบรมความรู้แก่บุคลากรที่ทำงานด้านเด็กเกี่ยวกับการใช้ชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน รวมถึงการพัฒนาทักษะการอ่านนิทาน การอ่านหนังสือกับเด็ก และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมในห้องเรียน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดผลผลิต (Output) คือ ผู้เข้ารับกระบวนการอ่านรวมทั้งสิ้นประมาณ 421 คน ที่มีความรู้ และทักษะการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก การส่งเสริมการอ่าน และ ความตระหนักในการมีส่วนร่วมของเด็ก

จากกระบวนการดำเนินงานดังกล่าว นำไปสู่ผลลัพธ์ (Outcome) ในเชิงคุณภาพที่ชัดเจนกับผู้มีส่วนได้เสีย 3 กลุ่ม ได้แก่ กระบวนการอ่าน เด็กที่มีปัญหาทางด้านภาษา และ ครอบครัวหรือผู้ปกครอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในเชิงความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Attitude) และพฤติกรรม (Practice) โดยในระดับกระบวนการอ่านได้รับการอบรมและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กผ่านการอ่านหนังสือและกิจกรรมอ่านนิทาน โดยผู้เข้าร่วมสามารถเข้าใจและตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะผู้เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งยังมีความเข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของการอ่านตั้งแต่วัยแรกเริ่ม และสามารถออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับพัฒนาการเด็กได้อย่างเหมาะสม ความรู้เหล่านี้นำไปสู่การสร้างความมั่นใจและ การสอนอ่าน/การสื่อสารและสะกดคำที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในส่วนของเด็กที่มีปัญหาทางด้านภาษา ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายปลายทางของโครงการ พบว่าเด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้นอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะในด้านภาษาไทย การ

สะกดคำ การยอมรับฟัง และ การสื่อสาร เด็กมีความสนใจในการอ่านมากขึ้น แสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม มีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการเรียนรู้ผ่านเรื่องอ่าน เช่น การตั้งคำถาม การจำเนื้อเรื่อง และการเลียนแบบพฤติกรรมของตัวละครในนิทาน นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กมีความสามารถในการแสดงออกทางอารมณ์และปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้เหมาะสมตามช่วงวัยของเด็กอีกด้วย

ในส่วนของครอบครัว ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการสะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการอ่านอย่างมีคุณภาพ โดยพบว่าในหลายพื้นที่ที่มีการจัดระบบการยืมหนังสือนิทานให้เด็กนำกลับไปอ่านที่บ้าน ซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองมีโอกาสอ่านหนังสือกับบุตรหลานอย่างใกล้ชิดมากขึ้น กลายเป็นกิจวัตรที่ช่วยสร้างความผูกพันภายในครอบครัว นอกจากนี้ ยังพบว่าเด็กบางคนเมื่อกลับไปโรงเรียนได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับครูและเพื่อนถึงสิ่งที่ตนอ่านที่บ้าน โดยเล่าเรื่องที่ตนประทับใจหรือเรื่องที่ผู้ปกครองเคยเสริมเพิ่มเติมจากหนังสือ หรือเมื่อเด็กกลับจากโรงเรียนมีการเล่าเรื่องราวให้กับผู้ปกครองฟังมากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเด็กไม่เพียงแต่รับเนื้อหา หากแต่สามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่างบ้านและโรงเรียนอีกด้วย ผลลัพธ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การนำหนังสือกลับไปอ่านที่บ้านไม่เพียงแต่สร้างโอกาสในการอ่าน แต่ยังเป็นกลไกสำคัญที่กระตุ้นบทสนทนาในครอบครัว เสริมสร้างความสัมพันธ์ และเปิดพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กอย่างรอบด้านในระยะยาว

เมื่อพิจารณาถึงผลลัพธ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า โครงการนี้มีได้เป็นเพียงกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเท่านั้น หากแต่มีลักษณะเป็นกลไกทางสังคมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจก และ ครอบครัวอย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุนี้ การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return on Investment: SROI) จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการประเมินคุณค่าที่แท้จริงของโครงการ โดยมุ่งเน้นให้เห็นถึงคุณค่าที่เกิดขึ้นเทียบกับทรัพยากรที่ลงทุนอย่างรอบด้าน และสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเชิงนโยบายต่อไป

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมในการศึกษานี้ถูกประเมินผ่านทางทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ที่มีโจทย์การประเมินว่า “ถ้าผู้เลี้ยงดูเด็ก/ครู-ผู้ทำงานด้านเด็ก (กระบวนกร อ่าน อาน อ้าน) ได้นำชุดหนังสือ อ่าน อาน อ้าน (หนังสือฝึกอ่านตามระดับ) ไปสร้างกระบวนการเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชนวัย 3-9 ปี ที่มีปัญหาทักษะทางภาษา แล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลง ทางด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ของผู้มีส่วนได้เสีย” โดยแนวทางการประเมินจะถูกประเมินด้วยต้นทุนทั้งหมดในการดำเนินกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นต้นทุนทางตรงหรือต้นทุนทางอ้อมก็ตาม และ เป็นการประเมินโดยการตั้งสมมติฐานว่า เด็กทุกคนได้ยืมหนังสือกลับบ้านไปใช้เวลาอ่านร่วมกับครอบครัวตนเอง เนื่องจาก ด้วยข้อจำกัดทางด้านระยะเวลาการประเมินที่ทำให้ทางกระบวนการอ่านไม่สามารถให้เด็กยืมหนังสือกลับบ้านไปอ่านกับครอบครัวได้ทุกคนได้ทันเวลาการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล แต่จากการลงพื้นที่ภาคสนามในการรวบรวมข้อมูล พบว่า กระบวนกรมีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะเปิดโอกาสให้กับเด็กและเยาวชนได้ยืมหนังสือ อีกทั้ง ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน ที่ยังไม่เพียงพอต่อการให้เด็กยืมได้ทุกคน จึงต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมเปิดโอกาสให้ยืมหนังสือเป็นระยะเวลาหนึ่ง

ผลการประเมินผลตอบแทนทางสังคม พบว่า ผลตอบแทนทางสังคมในการลงทุน สะท้อนว่าการดำเนินโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสอง ปลูกพลังการเรียนรู้ อยู่ที่ 1.71 ที่หมายความว่า การลงทุนในโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสอง ปลูกพลังการเรียนรู้ ทุก 1 บาท สามารถสร้างผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงในภาพรวมให้กับสังคมคิดเป็นมูลค่า 1.71 บาท หากกล่าวในมุมมองของการเงินหมายความว่า การลงทุนในโครงการดังกล่าวสร้างผลตอบแทนทางสังคมมากขึ้น 71% ซึ่งสะท้อนถึงความคุ้มค่าในการลงทุนของโครงการในภาพรวม หากพิจารณาจำแนกตามโมเดลการทำงาน พบว่า โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคเหนือ) มีผลตอบแทนทางสังคม อยู่ที่ 2.19 บาท โมเดลกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา (ภาคใต้) มีผลตอบแทนทางสังคม อยู่ที่ 2.28 บาท ในส่วนโมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์มีผลตอบแทนทางสังคม อยู่ที่ 0.59 บาท และ โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำมีผลตอบแทนทางสังคม อยู่ที่ 1.77 บาท

เมื่อเปรียบเทียบขนาดของผลตอบแทนทางสังคมของทั้ง 4 โมเดล พบว่า โมเดลที่ขับเคลื่อนโดยกลไกเชิงโครงสร้างทางการศึกษา ทั้งในพื้นที่ภาคเหนือและภาคใต้ สร้างผลตอบแทนทางสังคมได้สูงกว่าโมเดลอื่น ๆ ทำให้ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อความสำเร็จ (Critical success factor) คือ บริบทของพื้นที่ชายขอบ ซึ่งเด็กและครอบครัวมีการใช้ภาษาถิ่นเป็นภาษาหลัก ส่งผลให้เมื่อมีการดำเนินโครงการปฏิบัติการ อ่าน อาน อ้าน : ยกกำลังสอง ปลูกพลังการเรียนรู้ ที่เน้นทักษะการอ่าน การสะกดคำ และการสื่อสารขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กและเยาวชนด้วยชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน ที่มีความแตกต่างจากหนังสือนิทานทั่วไปในแง่ของมีการเรียงลำดับความยาก-ง่ายของภาษาอย่างเหมาะสมกับวัยเด็ก เนื้อหาสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน เชื่อมโยงเรื่องราวและตัวละครในแต่ละเล่มอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งใช้กระบวนการทางวรรณกรรมนำเสนอผ่านรูปภาพเป็นหลักในการกระตุ้นกระบวนการคิด และใช้ตัวหนังสือในปริมาณที่เหมาะสมกับวัย ทำให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างเป็นธรรมชาติและสนุกสนาน ดังนั้น การดำเนินโครงการในพื้นที่ชายขอบจึงสามารถตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาการอ่านภาษาไทยในพื้นที่ได้ตรงจุด และสร้างผลกระทบทางสังคมในระดับสูงอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม โมเดลพื้นที่พัฒนาเด็กแบบชุมชนนำ และโมเดลพื้นที่เรียนรู้ทางชุมชนออนไลน์ แม้จะสร้างผลตอบแทนทางสังคมได้ต่ำกว่าในระยะเริ่มต้น แต่ไม่ได้หมายความว่าโมเดลเหล่านี้ไม่สามารถก่อให้เกิดความคุ้มค่าทางสังคมได้ ทั้งนี้ หากมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหนึ่งจะสามารถนำไปสู่จุดคุ้มทุน (Break-even point) หรือ สร้างความคุ้มค่าทางสังคมในการลงทุนได้ในอนาคต

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเน้นการลงทุนในระยะยาว การเสริมสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรมการเรียนรู้ และการพัฒนาเครือข่ายการอ่านในระดับชุมชน เพื่อเร่งสร้างผลตอบแทนทางสังคมให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนในทุกโมเดล โดยควรขับเคลื่อนเครือข่ายการอ่านเชิงพื้นที่ควบคู่กับการสนับสนุนในระดับนโยบายของจังหวัด นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการใช้ชุดหนังสืออ่าน อาน อ้าน กับเด็กและเยาวชนที่มีความเปราะบางด้านภาษา พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนสามารถยืมหนังสือกลับไปอ่านร่วมกันภายในครอบครัว ซึ่งทั้งสองปัจจัยนี้ถือเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จสำคัญของโครงการในการขับเคลื่อนความคุ้มค่าทางสังคมจากการลงทุนอย่างเป็นรูปธรรม